

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๔๕ ตอนที่ ๔๔๑ – ๔๕๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๔๔๑

ข้อความต่อไปใน **จิตตหัตถิสาวิปัสสนสูตร** มีว่า

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้บรรลुจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์ และดับโสมนัส โทมนัสก่อน ๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เขากล่าวว่า เราได้จตุตถฌาน (แต่ว่า) ยังคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสิกขาเป็นคฤหัสถ์

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนห้วงน้ำในที่ที่ถูกลม ปราศจากคลื่น ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้คลื่นจักไม่มีปรากฏที่ห้วงน้ำแห่งนั้นอีก ผู้นั้นฟังกล่าวโดยชอบหรือหนอ ดูกร อาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือ ลมฝนที่แรงกล้าพัดมาจากทิศตะวันออก ก็พัดให้เกิดคลื่นขึ้นที่ห้วงน้ำแห่งนั้น ลมฝนที่แรงกล้าพัดมาจากทิศตะวันตก ... จากทิศเหนือ ... จากทิศใต้ ก็พัดให้เกิดคลื่นขึ้นที่ห้วงน้ำแห่งนั้น ฉะนั้น ดูกร อาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน บรรลุจตุตถฌานไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์ และดับโสมนัส โทมนัสก่อน ๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เขากล่าวว่า เราได้จตุตถฌาน (แต่ว่า) ยังคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสิกขาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

ถ้ายังมีความโน้มเอียงในการคลุกคลีกับมิตรสหาย ไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา และกิเลสยังมีกำลังแรง แม้ว่าบุคคลนั้นจะได้อบรมเจริญสมถภาวนาจนกระทั่งถึงจตุตถฌาน ก็ย่อมลาสิกขาสิกขาเป็นคฤหัสถ์ได้

ข้อความต่อไปแสดงให้เห็นถึงความเหนียวแน่นของกิเลสจริง ๆ เพราะแม้ว่าบุคคลนั้นจะได้อบรมเจริญสติปัฏฐาน แต่ถ้าปัญญายังไม่รู้แจ้งสภาพธรรมจรรู้แจ้งอริยสัจธรรม และกิเลสมีกำลัง ก็ย่อมลาสิกขาสิกขาเป็นคฤหัสถ์ได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลुเจโตสมาธิอันไม่มีนิमित เพราะไม่ใส่ใจถึงนิमितทั้งปวงอยู่ เขาย่อมกล่าวว่า เราได้เจโตสมาธิอันไม่มีนิमित แต่ยังคงคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา พวกเดียรธีย์ พวกสาวกเดียรธีย์ เมื่อเขาคลุกคลีด้วยหมู่ ปล่อยจิต ไม่สำรวมอินทรีย์ ชอบคุยอยู่ ราคะย่อมรบกวนจิตเขา เขามีจิตถูกราคะรบกวนแล้ว ย่อมลาลึกขาลึกมาเป็นคฤหัสถ์

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนพระราชา หรือมหาอำมาตย์ของพระราชา มีจตุรงคเสนาเดินทางไกลไปพักแรมคั่นอยู่ที่ป่าทึบแห่งหนึ่ง ในป่าทึบแห่งนั้น เสียงจักจั่นเรไรฟังหายไปเพราะเสียงช้าง เสียงม้า เสียงรถ เสียงพลเดินเท้า เสียงกีกก้องแห่งกลอง บัณเฑาะว์ สังข์ และพิณ ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้ ที่ป่าทึบแห่งนั้น เสียงจักจั่นเรไร จักไม่มีปรากฏอีก ผู้นั้นฟังกล่าวโดยชอบหรือหนอ ดูกร อาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือ เมื่อใดพระราชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราชาพ้นไปจากป่าทึบแห่งนั้น เมื่อนั้นเสียงจักจั่นเรไรฟังปรากฏได้อีก ฉนฺใด ดูกร อาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉนฺนั้นเหมือนกัน บรรลุเจโตสมาธิอันไม่มีนิमित เพราะไม่ใส่ใจถึงนิमितทั้งปวงอยู่ เขากล่าวว่า เราได้เจโตสมาธิอันไม่มีนิमितแล้ว แต่ยังคงคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา พวกเดียรธีย์ พวกสาวกเดียรธีย์อยู่ เมื่อเขาคลุกคลีด้วยหมู่ ปล่อยจิต ไม่สำรวมอินทรีย์ ชอบคุยอยู่ ราคะย่อมรบกวนจิตเขา เขามีจิตถูกราคะรบกวนแล้ว ย่อมลาลึกขาลึกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

เจโตสมาธิอันไม่มีนิमित คือ สมาธิที่เกิดร่วมกับวิปัสสนา ใน **ปปัญจสูทนี อรรถกถา จุฬสูญญตสูตร** มีข้อความคำอธิบายว่า

ข้อว่า เจโตสมาธิ ได้แก่ จิตตสมาธิในวิปัสสนา จริงอยู่ ในสมาธินั้น ข้อว่า ไม่มีนิमित เพราะเว้นจากนิमितว่าเที่ยง เป็นต้น

ข้อความต่อไปมีว่า

สมัยต่อมา ท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตรลาสิกขาสิกขาเป็นคฤหัสถ์ ครั้งนั้น พวกภิกษุผู้เป็นสหายของบุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตร ได้เข้าไปหาท่านพระมหาโกฏฐิตะ ถึงที่อยู่ แล้วถามว่า

ท่านพระมหาโกฏฐิตะได้กำหนดรู้ใจบุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตรด้วยใจว่า บุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตรเป็นผู้ได้วิหารสมาบัติเหล่านี้ ๆ และจักลาสิกขาสิกขาเป็นคฤหัสถ์ หรือเทวดาทั้งหลายได้แจ้งเนื้อความนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ บุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตร เป็นผู้ได้วิหารสมาบัติเหล่านี้ ๆ และจักลาสิกขาสิกขาเป็นคฤหัสถ์

ท่านพระมหาโกฏฐิตะกล่าวว่า

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กำหนดรู้ใจบุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตรด้วยใจว่า เป็นผู้ได้วิหารสมาบัติเหล่านี้ ๆ และจักลาสิกขาสิกขาเป็นคฤหัสถ์ แม้เทวดาก็บอก เนื้อความนี้แก่ข้าพเจ้า

ลำดับนั้น พวกภิกษุผู้เป็นสหายของบุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตร ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตรเป็นผู้ได้วิหารสมาบัติเหล่านี้ ๆ และได้ลาสิกขาสิกขาเป็นคฤหัสถ์

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ไม่นานนัก บุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตรจักระลึกถึงคุณแห่งเนกขัมมะได้ ฯ

ครั้งนั้นไม่นานเท่าไร บุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตรก็ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะออกบวชเป็นบรรพชิต ท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตรหลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีจิตแน่วแน่ ไม่นานนักก็ได้ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเทียวเข้าถึงอยู่ ได้ทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี

อีก ก็แหละท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตรได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ฯ

จบ สูตรที่ ๖

จากพระสูตรนี้ ท่านผู้ฟังจะเห็นชีวิตที่อบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน แม้ว่าท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตรจะเป็นพระภิกษุ แต่ในเบื้องต้นท่านยังไม่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะฉะนั้น กาย วาจาของท่านที่เป็นไปด้วยกำลังของกิเลส เช่น การกล่าวสวดแทรกพระภิกษุที่สนทนาอภิธรรมกถากันก็ย่อมมีได้ และเมื่อท่านลาสิกขาสึกออกมาเป็นคฤหัสถ์ แสดงให้เห็นว่า ท่านไม่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า ซึ่งท่านอบรมเจริญทั้งสมถภาวนาและสติปัฏฐาน แต่ขณะที่ท่านกำลังอบรมเจริญสมถภาวนาและสติปัฏฐานนั้น อินทรีย์ยังไม่แก่กล้าที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ยังมีความโน้มเอียงของกิเลสที่สะสมมา ทำให้ท่านคลุกคลีกับบริษัททั้งหลาย เช่น ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เป็นต้น เมื่อมีเหตุมีปัจจัยท่านก็ลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์

แต่ผลของการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่นานเท่าไรท่านก็อุปสมบทเป็นบรรพชิตอีกครั้งหนึ่ง เพราะว่าท่านได้อบรมเจริญสติปัฏฐานมาในเพศของบรรพชิตเป็นอุปนิสัย และการอบรมเจริญสติปัฏฐานของท่านที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น ไม่เพียงให้ท่านรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอนาคามีบุคคล แต่ท่านมีอุปนิสัยสะสมมาที่จะบรรลุคุณธรรมถึงขั้นความเป็นพระอรหันต์ ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงบำเพ็ญเพียรในเพศของบรรพชิตและได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอรหันต์

การอบรมเจริญสติปัฏฐานย่อมเป็นไปทีละเล็กทีละน้อย เป็นกำลังที่สะสมจนกว่าจะถึงกาลที่สมควร ที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมขั้นอนาคามีบุคคลในเพศคฤหัสถ์ หรือว่าขั้นอรหันต์ในเพศของบรรพชิต ซึ่งทุกท่านรู้จักตัวของตนเองดีกว่าผู้อื่นว่า ชีวิตจริงของท่านเป็นอย่างไร และท่านควรเจริญสติปัฏฐานอบรมปัญญาตามความเป็นจริงที่ได้สะสมมาจริง ๆ ในเพศใด

เพราะฉะนั้น การเป็นผู้ตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริงเท่านั้น ที่จะทำให้รู้ชัดในสภาพธรรมตามความเป็นจริงที่ได้สะสมมา จนถึงกาลที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่ถ้ามีการเข้าใจผิดคลาดเคลื่อนในข้อปฏิบัติ ไม่ตรงต่อสภาพธรรมที่ท่านได้สะสมมาตามความเป็นจริง ก็ไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ถ. มีท่านผู้สนใจอบรมเจริญสติปัญญาท่านหนึ่ง ท่านมีปัญหาว่า ท่านทราบว่ นามก็ดี รูปก็ดี ย่อมมีลักษณะเฉพาะของตน ๆ ไม่ปะปนกัน และนามรูปนั้นเองเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่ยั่งยืน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่ท่านบอกว่า เมื่อนามก็ดี รูปก็ดีปรากฏขึ้น ท่านอดคิดไม่ได้ว่า นี่เป็นนาม นี่เป็นรูป และคิดต่อไปอีกว่า นามนี้ หรือรูปนี้เป็นอนิจจัง เป็นทุกขัง เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ที่จริงนามรูปดับไปนานแล้ว แต่ท่านอดที่จะคิดเช่นนี้ไม่ได้ จะมีหนทางแก้ไขอย่างไร ท่านบอกให้ผมช่วยเรียนถามท่านอาจารย์

ส. เพราะเหตุว่า ยังรู้ไม่ทั่ว ขณะนั้นไม่ทราบว่ ที่กำลังคิดก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ใช่เห็น ไม่ใช่ได้ยิน ต้องแยกลักษณะของนามธรรมแต่ละประเภท แต่ละลักษณะด้วย เป็นเรื่องที่ต้องอบรมนาน จนกระทั่งเป็นความจริง ๆ ถ้ายังไม่ใช่ความจริง ๆ ก็ยังหมดความสงสัยไม่ได้ ยังสงสัยอยู่อย่างนี้ว่า ทำไมจึงต้องมีคิดขึ้นมา

คิด ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมที่กำลังรู้เรื่องที่กำลังคิด ซึ่งการยึดถือนามธรรมที่คิดว่าเป็นตัวตนนี้เหนียวแน่นเหลือเกิน ถ้าไม่เริ่มอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ว่ สภาพที่คิดก็เป็นสภาพของนามธรรมประเภทหนึ่งเท่านั้น ก็จะไม่สามารถละการยึดถือการคิดนี้กว่าเป็นตัวตนได้เลย

ถ. เรื่องคิด เรื่องพูดนี้ ผมก็เหมือนกัน อดไม่ได้ที่จะต้องคิด ถ้าไม่คิดก็ไม่รู้จะพิจารณาอย่างไร เช่น บางครั้งผมเห็นเนื้อก็ดี เห็นรูปคนก็ดี เห็นแขนตัวเองก็ดี ซึ่งใน **สติปัฏฐานสูตร** ใน **กายนุปัสสนาสติปัฏฐาน** พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำให้พิจารณาโดยความเป็นปฏิกุบั้ง พิจารณาโดยความเป็นธาตุบั้ง ถ้าเราเห็น และสำเนียงก สังเกตเฉย ๆ ไม่คิด ไม่พูด ขณะนั้นก็ไม่รู้ว่ พิจารณาโดยความเป็นปฏิกุบั

หรือว่าจะพิจารณาโดยความเป็นธาตุ ก็เห็นเฉย ๆ เห็น จ้องอยู่อย่างนั้น ซึ่งถ้าเราจะพิจารณาโดยความเป็นปฏิภาณแต่ไม่คิด จะพิจารณาอย่างไร

ส. ไม่ใช่ว่าต้องให้คิด สภาพธรรมทั้งหลายแม้แต่ความคิดนึก จะคิดนึกไปในธรรม ในสภาพธรรมที่ปรากฏก็ตาม เกิดแล้วเพราะเหตุปัจจัย สร้างให้เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจได้ไหม

ถ. หมายความว่า ถ้าเราจะพิจารณาโดยความเป็นปฏิภาณ หรือว่าพิจารณาโดยความเป็นธาตุ ก็จำเป็นจะต้องคิด เพียงแต่ทำให้มีความรู้สึกตัว รู้ว่าความคิดนั้นก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่งเท่านั้น

ส. ความคิด ใครจะห้ามได้ จะเป็นกุศลหรืออกุศล จะคิดเป็นปฏิภาณ หรือเป็นอะไรก็ได้แล้วแต่ ก็เป็นความคิดที่เกิดขึ้นแล้วเพราะเหตุปัจจัยในขณะนั้น แต่ให้ทราบว่าเป็นนามธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และไม่ใช่เพียงรู้เฉย ๆ สติระลึกในสภาพที่คิด ขณะนั้นรู้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่งเท่านั้น พระผู้มีพระภาคไม่เคยตรัสว่า ไม่ให้คิด เป็นไปได้อย่างไรที่จะห้ามคิด

ถ. ในพระไตรปิฎกมีมากมายที่บอกว่า ชีวิตฆราวาสนี้คับแคบ เมื่อเห็นชีวิตของฆราวาสคับแคบจึงออกบวชเป็นบรรพชิต คำว่า คับแคบ ในที่นี้หมายถึงอะไร

ส. หมายถึงกิเลส

ถ. ถึงบวชก็ยังมียกิเลส

ส. แต่ขัดเกลายิ่งขึ้นได้ ทางกาย ทางวาจาภิเลสมีมาก ขัดเกล่าได้ด้วยศีล ยิ่งขึ้นก็ได้ด้วยปัญญา ด้วยการอบรมเจริญสติปัฏฐานก็ได้ จนกว่าจะหมด

ถ. ผมเป็นคนส่งของ ชีวิตฆราวาสย่อมจะมีกิจการงานมากกว่าบรรพชิตแน่นอน เท่าที่ผมปฏิบัติเจริญสติปัฏฐาน เท่าที่สังเกต ขณะที่จัดของขึ้นรถ หรือขณะที่จัดของลงจากรถมาหลายปีแล้ว นับเป็นพัน ๆ ครั้ง ไม่เคยมีสติเกิดขึ้นเลย ขณะที่จัดของขึ้นรถหรือจัดของลงรถ สติไม่เกิด ไม่รู้เป็นอย่างไร แต่ว่าเมื่อจัดของเสร็จแล้ว ขับรถไป หรือว่าจัดของเสร็จแล้ว กำลังจดรายการต่าง ๆ สติเกิดขึ้นได้ แต่ระหว่างจัดของ สติไม่เกิดเลย ผมเห็นว่า ความคับแคบคงจะอยู่ตรงนี้ใช่ไหม

ส. ข้อความในอรรถกถาได้อธิบายความหมายของคำว่า คับแคบ ว่ามีความหมาย ๒ อย่าง คือ หมายความว่าถึงกาม ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และหมายความว่าถึงนิรณธรรม ได้แก่ อกุศลจิตอีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า คับแคบ

เวลาที่ท่านผู้ฟังสังเกตว่า ขณะใดสติเกิด ขณะใดสติไม่เกิด ก็เป็นเรื่องของการสังเกตของท่านเอง แต่ถ้าท่านอบรมเจริญสติปัฏฐานต่อไปอีก สติก็ย่อมสามารถจะเกิดได้ แม้ในขณะที่ยังไม่เคยเกิด

๔๔๒

ส. ที่ว่าชีวิตทรมารวาศดับแคบ เพราะว่าแวดล้อมพัวพันด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เหมือนกับถูกจำกัดอยู่เพียงแค่นี้ คือ ไม่สามารถพ้นไปจากความติดเยื่อใยในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะได้ นั่นคงจะเป็นความหมายประการหนึ่ง

และสำหรับความหมายของดับแคบ ที่หมายความว่าถึงนิรวณธรรม คือ กามฉันทนิรวณ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ยังไม่สามารถที่จะพ้นไปจากกามฉันทนิรวณ พยาบาทนิรวณเหล่านี้ เป็นต้น ยังไม่สามารถที่จะพ้นไปจนถึงปฐมฌาน ทุตติฌาน หรือความสงบของจิตขั้นนั้น ๆ ได้

ถ. โดยปกติแล้ว หนูเป็นคนมีโทสะเป็นเจ้าเรือน ถ้ามีเสียงปรากฏทางหู หรือว่ารูปปรากฏทางตา หากว่าในขณะนั้นมีสติระลึกได้ว่า เป็นแต่เพียงรูปธรรมชนิดหนึ่งเกิดขึ้นและกดับไป ความไม่พอใจต่าง ๆ ก็ไม่เกิด แต่บางครั้งหลงลืมสติ ปล่อยให้กลายเป็นความโกรธขึ้นมา หลังจากนั้นจึงจะมีสติระลึกได้ว่า นั่นเป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นและกดับไป แต่หลังจากที่โกรธแล้ว สติไม่ค่อยเกิดเลย มักจะหลงลืมสติบ่อย ๆ เมื่อหลงลืมสติบ่อย ๆ ความโกรธก็เกิดบ่อย ๆ จนทำให้ท้อใจ อาจารย์กรุณาแนะวิธีว่า ควรจะปฏิบัติอย่างไร

ส. ถึงแม้ว่าจะโกรธ แต่ก็ยังระลึกได้ ดีกว่าบุคคลซึ่งสติไม่เคยเกิดเลย แต่นี่สติก็ยังระลึกได้บ้าง เห็นบ้าง สิ่งทีปรากฏทางตาบ้าง หรือแม้ว่าขณะใดที่หลงลืมสติไป โกรธเกิดขึ้น สติก็ยังเกิดระลึกได้ในลักษณะของความโกรธได้ ก็เป็นสิ่งที่ต้องอบรมเจริญไปเรื่อย ๆ จะไปขอยืมสติของใครมาเพิ่มให้มาก ๆ จะได้ไม่หลงลืมก็ไม่ได้ แต่ละคนก็สะสมมา แล้วแต่ว่าจะหลงลืมสติขณะใด หรือว่าสติจะเกิดขณะใด

แต่ถ้าฟังธรรมมาก ๆ เป็นผู้ใคร่ในการศึกษา ซึ่งศึกษาในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าเพียงขั้นปริยัติ แต่เป็นในขณะที่สติเกิด สำเนียงก สังเกตที่จะรู้ในอาการรู้ หรือในสภาพที่ปรากฏ ขณะนั้นเป็นสิกขา เป็นอธิสิกขาด้วย เป็นทั้งอธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา

อธิปัญญาสิกขา ไม่ใช่เพียงขั้นการฟังแล้วคิด แต่เป็นขั้นขณะที่สติเกิด สัมมาวายามะ ก็เพียรสำเหนียก สังเกต ที่จะรู้ชัดในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ด้วยการรู้ว่า ลักษณะนั้นเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ หรือว่าไม่ใช่สภาพรู้ เป็นแต่เพียงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏเป็นรูปธรรม

แต่จะให้ไฉ่รวดเร็วอย่างใจ เป็นไปไม่ได้ ใคร ๆ ก็อยากจะหมดกิเลสด้วยกันทุกคน บางท่านอาจจะยังเสียดาย หลายท่านก็อยากจะดับหมดเป็นสมุจเฉท แต่ก็ไม่สามารที่จะดับได้อย่างใจ หรือเพียงด้วยความต้องการ ต้องอาศัยเหตุ คือ การอบรมเจริญปัญญาจริง ๆ

ในเรื่องของวิสุทธิจิต สัมผัสปลาทูจาก คำพูดที่ไม่เป็นประโยชน์ ผู้ที่บรรลुकุณธรรมเป็นพระอรหันต์จึงจะดับได้เป็นสมุจเฉท ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงเตือนเรื่องของคำพูด และการพิจารณาคำพูด ใน **ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท สหัสสวรรคที่ ๘** มีข้อความว่า

หากว่าวาจาแม้ตั้งพัน ประกอบด้วยบทอันไม่เป็นประโยชน์ไซ้ บทอันเป็นประโยชน์บทหนึ่งที่บุคคลฟังแล้วย่อมสงบ ประเสริฐกว่า

สงบในที่นี้ ไม่ใช่เพียงสงบชั่วคราวขึ้นสมาธิ แต่ควรเป็นความสงบจริง ๆ จากกิเลสเป็นสมุจเฉท จากข้อความนี้ เป็นการเตือนให้เห็นว่า วันหนึ่ง ๆ พูดกันมากแค่ไหนในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ และคำพูดอย่างนั้นจะเกิดขึ้นได้ด้วยจิตประเภทใด ถ้าเป็นผู้ที่เจริญสติจะรู้ได้ว่า ขณะนั้นเป็นอกุศลชนิดไหน เป็นโลภมูลจิต หรือว่าโทสมูลจิต การพูดคุยด้วยความสนุกสนานในเรื่องรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ มีเป็นประจำเกินพินถ้าจะนับ ก็ต้องเกิดจากอกุศลจิตประเภทนั้น ๆ

ข้อความต่อไปมีว่า

คาถาแม้ตั้งพัน ประกอบด้วยบทอันไม่เป็นประโยชน์ไซ้ คาถาบทหนึ่งที่บุคคลฟังแล้วย่อมสงบ ประเสริฐกว่า ...

บุคคลใดฟังขณะหม่อมมนุษย์ตั้งพันคุณด้วยพันในสงคราม บุคคลนั้นไม่ชื่อว่า เป็นผู้ชนะอย่างสูงในสงคราม ส่วนบุคคลใด ฟังชนะตนผู้เดียว บุคคลนั้นแลชื่อว่า เป็นผู้ชนะอย่างสูงสุดในสงคราม

ตนแลอันบุคคลชนะแล้วประเสริฐ ส่วนหมู่สัตว์นอกนี้ ๆ อันบุคคลชนะแล้วจัก ประเสริฐอะไร เพราะว่าเทวดา คนธรรพ์ มาร กับทั้งพรหม ฟังทำความชนะของ บุรุษผู้มีตนอันฝึกแล้ว มีปกติประพฤติดีสำรวมเป็นนิตย ผู้เป็นสัตว์เกิดเห็นปานนั้น ให้ กลับแพ้ไม่ได้

พยานะที่ว่า บุคคลใดฟังขณะหม่อมมนุษย์ตั้งพันคุณด้วยพันในสงคราม บุคคล นั้นไม่ชื่อว่า เป็นผู้ชนะอย่างสูงในสงคราม นี่เกี่ยวกับการอบรมเจริญสติปัฏฐานหรือ เปล่า ถ้าท่านผู้ฟังเข้าใจถูกในเรื่องของสติปัฏฐาน จะเห็นว่า พระธรรมทั้งหมดเกื้อกูล ให้อบรมเจริญสติปัฏฐาน

ถ้าไม่อบรมเจริญสติปัฏฐานจะชนะใจตนเองได้ไหม มีอะไรที่ทำให้ชนะได้ ถ้า ยังเป็นตัวตน สัตว์ บุคคลอยู่ ก็มุ่งที่จะชนะบุคคลอื่น แต่ถ้ารู้ตัวเองว่ามีกิเลสมาก ทั้ง โลภะ ทั้งโทสะ ทั้งโมหะ ทั้งอัสสา ทั้งมัจฉริยะ อกุศลมากมายเหลือเกิน และเป็นสิ่ง ที่ไม่สามารถขจัดออกได้โดยอาศัยบุคคลอื่น หรือแม้แต่ความเป็นตัวตน ความเห็นผิด ว่าเป็นตัวตน ก็ไม่สามารถที่จะกำจัดหรือขจัดกิเลสเหล่านี้ได้ ต้องอาศัยปัญญา ความเห็นถูกต้องในสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นการอบรมเจริญมรรคมีองค์ ๘ เท่านั้น ที่จะทำให้เป็นผู้ชนะได้

และที่ว่า ส่วนหมู่สัตว์นอกนี้ ๆ อันบุคคลชนะแล้วจักประเสริฐอะไร เพราะว่า เทวดา คนธรรพ์ มาร กับทั้งพรหม ฟังทำความชนะของบุรุษผู้มีตนอันฝึกแล้ว มี ปกติประพฤติดีสำรวมเป็นนิตย ผู้เป็นสัตว์เกิดเห็นปานนั้น ให้กลับแพ้ไม่ได้ ถ้าท่านเป็น ผู้ที่ดับกิเลสหมดแล้ว ไม่มีใครเลย ไม่ว่าจะเป็นมาร เป็นพรหม เป็นคนธรรพ์ที่จะทำ ให้ท่านกลับเป็นผู้แพ้ หรือจะทำให้ท่านแพ้ไม่ได้ ถ้าท่านสามารถที่จะดับกิเลสได้เป็น สมุจเฉท แต่ถ้าทราบได้ยังไม่ชนะใจตนเอง ยังไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้ ท่านก็จะ เป็นผู้แพ้ได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ก็การบูชาของผู้ที่บูชาท่านผู้มีตนอันอบรมแล้วคนหนึ่ง แม้เพียงครูหนึ่ง ประเสริฐกว่าการบูชาของผู้ที่บูชาด้วยทรัพย์พันหนึ่งตลอดร้อยปีเสมอทุกเดือน ๆ การบูชาตั้งร้อยปีนั้นจะประเสริฐอะไร

ก็การบูชาของผู้ที่บูชาท่านผู้มีตนอันอบรมแล้วคนหนึ่งแล แม้เพียงครูหนึ่ง ประเสริฐกว่าผู้บำเรอไฟในป่าตั้งร้อยปี การบำเรอไฟตั้งร้อยปีนั้นจะประเสริฐอะไร

ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเหตุว่า การบูชาของผู้ที่บูชาท่านผู้มีตนอันอบรมแล้วนั้น เป็นการบูชาในความเห็นถูก ในการปฏิบัติถูก ไม่ใช่เป็นการบูชาด้วยความไม่รู้ หรือว่า ไม่ใช่เป็นการบูชาด้วยหวังสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นการตอบแทน เพราะเหตุว่า ถ้าท่านมีความเห็นถูก ท่านบูชาในความเห็นถูก ย่อมไม่ใช่เป็นการบูชาด้วยการที่จะหวังสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นการตอบแทน และก็ประเสริฐกว่าการที่จะบูชาในความเห็นผิด ในข้อปฏิบัติที่ผิดด้วยทรัพย์พันหนึ่งตลอดร้อยปีเสมอทุกเดือน ๆ

หรือแม้แต่ ก็การบูชาของผู้ที่บูชาท่านผู้มีตนอันอบรมแล้วคนหนึ่งแล แม้เพียงครูหนึ่ง ประเสริฐกว่าผู้บำเรอไฟในป่าตั้งร้อยปี การบำเรอไฟตั้งร้อยปีนั้นจะประเสริฐอะไร

นี่เป็นการเทียบเคียงให้เห็นว่า การบำเรอไฟไม่ใช่การเห็นถูก ถ้าท่านจะบูชาผู้ที่บำเรอไฟ ก็ไม่ใช่เป็นการบูชาในความเห็นถูก

ข้อความต่อไปมีว่า

บุคคลผู้มุ่งบุญ พึงบูชาโยคีที่บุคคลเช่นสรวงแล้ว และโยคีที่บุคคลบูชาแล้ว อย่างใดอย่างหนึ่งในโลกตลอดปีหนึ่ง โยคีที่บุคคลเช่นสรวงแล้ว และโยคีที่บุคคลบูชาแล้ว (ท่าน) นั้น แม้ทั้งหมด ย่อมไม่ถึงส่วนที่ ๔ แห่งการอภิวัตน์ในท่านผู้ดำเนินไปตรงทั้งหลาย การอภิวัตน์ในท่านผู้ดำเนินไปตรงทั้งหลายประเสริฐกว่า ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้มีการอภิวัตน์เป็นปกติ ผู้อ่อนน้อมต่อผู้เจริญเป็นนิตย์

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ถ้ามีความเห็นถูก การบูชาก็ถูก หรือแม้การอ่อนน้อม การอภิวาทก็ถูก เพราะเหตุว่าเป็นการอ่อนน้อม เป็นการอภิวาทต่อผู้เจริญในธรรม เพราะฉะนั้น ไม่พึง ไม่ควรอย่างยิ่งที่จะลบหลู่ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติถูก เพราะว่าการกระทำเช่นนั้นเกิดขึ้นจากความเห็นผิด แต่ว่า ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้มีการอภิวาทเป็นปกติ ผู้อ่อนน้อมต่อผู้เจริญเป็นนิตย์

ข้อความต่อไปมีว่า

ก็บุคคลผู้มีศีลเพ่งพินิจ มีชีวิตอยู่วันเดียว ประเสริฐกว่าบุคคลผู้ทุศีล มีจิตไม่มั่นคง มีชีวิตอยู่ตั้งร้อยปี

ก็บุคคลผู้มีปัญญาเพ่งพินิจ มีชีวิตอยู่วันเดียว ประเสริฐกว่าบุคคลผู้ไร้ปัญญา มีจิตไม่มั่นคง มีชีวิตอยู่ตั้งร้อยปี

ก็บุคคลผู้ปรารภความเพียรมั่น มีชีวิตอยู่วันเดียว ประเสริฐกว่าบุคคลผู้เกียจคร้าน มีความเพียรอันเลว มีชีวิตอยู่ตั้งร้อยปี

ก็บุคคลผู้พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและเสื่อมไป มีชีวิตอยู่วันเดียว ประเสริฐกว่าบุคคลผู้ไม่พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป มีชีวิตอยู่ตั้งร้อยปี

ก็บุคคลผู้พิจารณาเห็นอมตบาท มีชีวิตอยู่วันเดียว ประเสริฐกว่าบุคคลผู้ไม่พิจารณาเห็นอมตบาท มีชีวิตอยู่ร้อยปี

ก็บุคคลผู้พิจารณาเห็นธรรมอันสูงสุด มีชีวิตอยู่วันเดียว ประเสริฐกว่าบุคคลผู้ไม่พิจารณาเห็นธรรมอันสูงสุด มีชีวิตอยู่ร้อยปี

จบ สหัสสวรรคที่ ๘

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้นเป็นเรื่องธรรม เป็นความจริงในชีวิตประจำวัน แม้ในเรื่องความสำคัญของคำพูดที่ควรพิจารณา ควรไตร่ตรอง เพื่อจะได้เห็นประโยชน์ของคำพูดที่มีประโยชน์ เมื่อมีความเห็นถูกแล้ว ก็ย่อมมีการอ่อนน้อม มีการบูชาในธรรมและคุณค่าของการประพฤติปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นการทำให้เกิดความเห็นถูก เป็นลำดับเป็นขั้น ๆ

ท่านผู้ฟังคงจะได้ยินคำว่า ยัญ ปอຍ ๆ ซึ่งคำว่า ยัญนี้ หมายความว่าถึงทาน การให้ อย่างผู้ที่บำเรอไฟ บูชาไฟ ก็เป็นการให้ไฟ หรือเป็นการบูชาบุคคลที่ท่านบูชา ด้วยไฟ คือ การให้ไฟเป็นยัญนั่นเอง

ใน **มังคลัตถิยนิบาต (เล่ม ๓)** คาถาว่าด้วยการเว้นจากบาป และการสำรวมจากการดื่มน้ำเมา **ข้อ ๒๓๖** มีข้อความเรื่องยัญ และความหมายของยัญว่า พระผู้มีพระภาคตรัสทาน ๔ อย่างไว้ใน **กฎทนต์สูตร** ใน **ทีฆนิกาย ศีลขันธวรรค** โดยชื่อยัญ อย่างนี้ว่า

ยัญ กล่าวคือการให้ภัตตรเป็นนิตย มีผลมากกว่ายัญโดยปกติ

ยัญ กล่าวคือการให้วิหารมี ผลมากกว่ายัญกล่าวคือการให้ภัตตรเป็นนิตย นั้น

ยัญ กล่าวคือการถึงสรณะ มีผลมากกว่ายัญกล่าวคือการให้วิหารนั้น

ยัญ กล่าวคือศีล ๕ มีผลมากกว่ายัญกล่าวถึงการถึงสรณะนั้น

เป็นคุณธรรมที่สูงขึ้นตามลำดับ

ข้อ ๒๓๗ มีข้อความว่า

ก็ใน **อรรถกถากฎทนต์สูตร** นั้น ท่านกล่าวเนื้อความว่า

เพราะการถึงสรณะ เป็นของชื่อยัญ ด้วยอำนาจแห่งการบริจาคชีวิตแด่ พระรัตนทั้ง ๓ ย่อมให้สมบัติในสวรรค์ ฉะนั้น การถึงสรณะนั้นจึงมีผลมากกว่าวิหาร ทาน

จะเห็นได้ว่า ข้อความเรื่องยัญ บางครั้งเป็นเรื่องของท่าน แต่บางครั้ง เช่น ข้อความที่ว่า ยัญ กล่าวคือการถึงสรณะ มีผลมากกว่ายัญกล่าวคือการให้วิหารนั้น ซึ่งคำอธิบายก็มีว่า ยัญ กล่าวคือการถึงสรณะ มีผลมากกว่ายัญคือการให้วิหารนั้น เพราะเหตุว่าเป็นการบริจาคชีวิตแก่พระรัตนตรัย ทั้งชีวิตทีเดียวที่จะน้อมนำประพฤติกปฏิบัติตามพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ เพื่อการขัดเกลาและดับกิเลส

ข้อความต่อไปมีว่า

อนึ่ง เบญจศีลนั้น ชื่อว่ามีผลมากแม้กว่าสรวณคณนั้น เพราะความไม่มีแห่ง
ทาน เช่นกับด้วยศีล ๕

ที่เป็นอย่างนี้ เพราะเหตุว่าศีลเป็นมหาทาน เพราะฉะนั้น ก็เป็นอภัยที่มีผล
มากกว่าอภัยคือสรวณคณ

ข้อความต่อไปอธิบายว่า

ดังนี้แล้ว เมื่อจะยังเนื้อความนั้นให้สำเร็จโดยบาลี จึงทรงแสดงบาลีว่า

ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๕ เหล่านี้เป็นมหาทาน เป็นทานที่บัณฑิตรู้ว่าเลิศ
(อัครัญญะ) รู้กันมานาน (รัตตัญญะ) รู้กันว่าเป็นวงศ์ (วังสัญญะ) คือ วงศ์แห่ง
พระอริยเจ้า เป็นของเก่า (โบราณะ) อันสมณะหรือพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูทั้งหลายไม่
ลบล้างแล้ว ไม่เคยลบล้างแล้ว ไม่รังเกียจอยู่ จักไม่รังเกียจ ไม่คัดค้านแล้ว

ทาน ๕ เป็นइन ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในศาสนานี้ ละปาณาติบาตแล้ว
ย่อมเป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้เว้นขาดจาก
ปาณาติบาตแล้ว ย่อมให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์
ทั้งหลายหาประมาณมิได้แล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ความไม่มีเวร
ความไม่เบียดเบียนหาประมาณมิได้

ภิกษุทั้งหลาย ทานนี้เป็นมหาทาน เป็นทานอันบัณฑิตรู้ว่าเลิศ รู้กันมานาน รู้
กันว่าเป็นวงศ์ (แห่งอริยะ) เป็นของเก่า อันสมณะหรือพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูทั้งหลาย
ไม่ลบล้างแล้ว ไม่เคยลบล้างแล้ว ไม่รังเกียจอยู่ จักไม่รังเกียจ ไม่คัดค้านแล้ว

จริงไหม มีใครคัดค้านบ้าง เรื่องการละเว้นปาณาติบาต

๔๔๓

ข้อความต่อไปมีว่า

ภิกษุทั้งหลาย ก็ข้ออื่นยังมีอีก อริยสาวกละอหินนาทานแล้ว ... ละกาเมสุมิจฉาจารแล้ว ... ละมุสาวาจาแล้ว ... ละเหตุอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทในเพราะดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยแล้ว ... ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๕ เหล่านี้แลเป็นมหาทาน ... อันสมณะหรือพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูทั้งหลายไม่ลบล้างแล้ว ... ดังนี้แล้วกล่าวอีกว่า ก็ศีล ๕ นี้ พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่า ยัญ เพราะความเป็นศีลที่พระอริยสาวกสมาทานแล้ว ด้วยตั้งจิตว่า เราจักสละความรักตนและความรักชีวิตแล้วรักษา

เพราะฉะนั้น ศีล ๕ นี้เป็นยัญ เพราะเหตุว่าสละความรักตนและความรักชีวิตแล้วรักษา สำหรับผู้ที่เป็นพระอริยเจ้า

ส่วนข้อค้ำก็มี ใน ข้อ ๒๓๙

พระอาจารย์ผู้โง่ทึบพึงทักท้วงว่า เบญจศีลเป็นไปในกาลทั้งปวง อนึ่ง เบญจศีลนั้น ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งวิมุตติโดยส่วนเดียว ส่วนสรณคมน์มีการอุปบัติแห่งพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ เป็นบ่อเกิดแห่งวิมุตติโดยส่วนเดียวเทียว มิใช่หรือ

เป็นข้อค้ำว่า ระหว่างศีล ๕ กับการถึงสรณคมน์ ศีล ๕ นั้นไม่เป็นบ่อเกิดแห่งวิมุตติ คือ เพียงศีล ๕ เท่านั้น ไม่น่าจะประเสริฐกว่าการถึงสรณคมน์

ข้อความต่อไปมีว่า

อย่างไรพระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า เบญจศีลมีผลมากกว่าสรณคมน์ไว้ใน **ภูฏทนต์สูตร** นั้น ข้าพเจ้าจักเฉลย ความที่เบญจศีลมีผลมากกว่าสรณคมน์นั้น พระผู้มีพระภาคมิได้ตรัสหมายเอาเพียงเบญจศีลอย่างเดียว แต่พระองค์ตรัสหมายเอาเบญจศีลที่บุคคลตั้งอยู่ในสภาวะแล้วจึงรักษา

เพราะฉะนั้น การรักษาศีล ๕ นี่ต่างกัน ศีล ๕ นอกพระพุทธศาสนาก็มี แต่บุคคลนั้นไม่ได้ถึงสรณคมน์ ซึ่งการเว้นจากการฆ่าสัตว์ การถือเอาทรัพย์ที่ผู้อื่นไม่ได้ให้ เหล่านี้ แม้ในคำสอนอื่นก็มี แต่ศีล ๕ ที่ผู้ประพฤติปฏิบัติไม่ใช่เป็นผู้ที่ถึงสรณคมน์ด้วย จึงไม่ประเสริฐเท่ากับการถึงสรณคมน์ หรือศีล ๕ ของผู้ที่ถึงสรณคมน์แล้ว

ด้วยเหตุนี้พระอรรถกถาจารย์จึงกล่าวไว้ใน **อรรถกถาฎฐกัณฑ์สูตร** ใน **สมังควลลิตินิ ข้อ ๒๓๙** ว่า สรณคมน์นั้นแล ประเสริฐกว่าเบญจศีลก็จริง ถึงดั่งนั้น เบญจศีลนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่ามีผลมาก ด้วยอำนาจศีลที่บุคคลตั้งอยู่ในสรณะ แล้วจึงรักษา

ขอกล่าวถึงเรื่องคำพูดของผู้ที่เป็นพาลและบัณฑิต ซึ่งจะรู้ได้จากคำพูด ใน **ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท ธรรมัญจวรรคที่ ๑๙ ข้อ ๒๙** มีข้อความว่า

บุคคลไม่ชื่อว่าตั้งอยู่ในธรรม ด้วยเหตุที่วินิจฉัยอรรถคดีโดยผลุนผลัน

ไม่ว่าจะเป็นทางโลกหรือทางธรรม การที่จะเป็นผู้ที่ชื่อว่า ตั้งอยู่ในธรรมนั้น ด้วยเหตุที่วินิจฉัยอรรถคดีโดยไม่ผลุนผลัน พิจารณาเหตุและผลให้ตรงจริง ๆ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ผลเป็นอย่างไรรก็ย่อมมาจากเหตุของผลนั้น ถ้าเหตุกับผลไม่ตรงกันก็ไม่ชื่อว่า เป็นธรรมที่ถูกต้อง

ข้อความต่อไปมีว่า

ส่วนผู้ใดเป็นบัณฑิต วินิจฉัยอรรถคดีและความอันไม่เป็นอรรถคดีทั้งสอง วินิจฉัยบุคคลเหล่านั้นโดยความไม่ผลุนผลัน โดยธรรมสม่ำเสมอ ผู้นั้นชื่อว่าคุ้มครอง กฎหมาย เป็นนักปราชญ์ เรากล่าวว่า ตั้งอยู่ในธรรม

ธรรมที่ได้ยินได้ฟังอยู่ หรือที่จะได้ยินต่อไป หรือว่าที่ได้ยินมาแล้วก็ตาม ท่านจะต้องไตร่ตรองจริง ๆ ให้ได้ความเข้าใจที่แท้จริง จึงจะได้ประโยชน์ที่เกิดจากธรรมที่ได้ฟัง มิฉะนั้นแล้วท่านอาจหลงผิด เชื่อผิด ปฏิบัติผิดได้โดยง่าย แต่ถ้าท่านพิจารณา ไตร่ตรองในเหตุผลโดยรอบคอบ ก็ย่อมเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ข้อความต่อไปมีว่า

บุคคลไม่เชื่อว่าเป็นบัณฑิต ด้วยเหตุเพียงที่พูดมาก บุคคลผู้มีความเกษม ไม่มีเวร ไม่มีภัย เราเรียกว่า เป็นบัณฑิต

ข้อความในพระสูตรนี้สั้น แต่ถ้าพิจารณาไตร่ตรองถึงชีวิตประจำวัน ในเรื่องของการพูด ในเรื่องของการฟัง ก็จะเห็นปัญหะในพระสูตรที่เตือนว่า บุคคลไม่เชื่อว่าเป็นบัณฑิต ด้วยเหตุเพียงที่พูดมาก และถ้าเป็นในเรื่องของธรรม ก็ควรจะรวมไปถึงในเรื่องที่สอนมาก หรือว่าอธิบายมาก หรือว่าแสดงธรรมมาก แต่ว่าธรรมที่กล่าวจะต้องเป็นธรรมที่เป็นประโยชน์ เป็นเหตุผลจริง ๆ ไม่ใช่ว่า ถ้าพูดมากได้ก็แสดงว่าถูก เพราะเหตุว่า บุคคลไม่เชื่อว่าเป็นบัณฑิต ด้วยเหตุเพียงที่พูดมาก หรือถ้าจะกล่าวอ้างยกอรรถพยานะมากก็จริง แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยเหตุผล ก็ยังจะต้องพิจารณาข้อความนั้นโดยไม่ผละผลัน

ข้อความที่ว่า บุคคลผู้มีความเกษม ไม่มีเวร ไม่มีภัย เราเรียกว่า เป็นบัณฑิต

ผู้ที่จะมีความเกษม ความสบาย ความไม่ขัดเคืองได้ ต้องเป็นผู้ที่ละคลายขัดเกลากิเลสของตนเองได้ จึงจะมีความเกษม มีความสบาย มีความไม่ขัดเคืองยิ่งขึ้นพร้อมกันนั้น การกระทำต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางกายและทางวาจา นั้น ก็จะต้องไม่มีเวร ไม่มีภัย คือ ไม่เป็นไปในทุจริต ในอกุศลกรรม จึงจะเรียกว่าเป็นบัณฑิต

ข้อความต่อไปมีว่า

บุคคลไม่เชื่อว่ายทงธรรม ด้วยเหตุเพียงที่พูดมาก ส่วนผู้ใดฟังธรรมแม้หน่อยแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นธรรมด้วยนามกาย (และ) ไม่ประมาทธรรม ผู้นั้นแลชื่อว่า เป็นผู้ยทงธรรม

ทรงเตือนเรื่องการพิจารณาธรรมโดยตลอด คือ ไม่ประมาทธรรมว่า ธรรมนั้นไม่ลึกซึ้ง ถ้าผู้ใดประมาทธรรมคิดว่า ธรรมไม่ลึกซึ้ง ไม่ต้องฟังมาก ไม่ต้องพิจารณา มาก ปฏิบัติอย่างไร ๆ เข้าใจอย่างไร ๆ ก็ถูกทั้งนั้น นั่นคือผู้ที่ประมาทธรรม แต่ว่าผู้ที่ไม่ประมาทธรรมนั้น ย่อมพิจารณาเห็นธรรมนั้นด้วยนามกาย

ในขั้นของการฟัง เป็นนามธรรมที่กำลังได้ยินที่กำลังรู้เรื่องที่ได้ยินที่กำลังพิจารณาในเหตุในผลที่ได้ยินได้ฟัง และเป็นนามธรรมที่อบรมเจริญปัญญาที่จะเห็น

ธรรมนั้นด้วยนามกาย คือ ด้วยสติด้วยปัญญาที่รู้ในสภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริง และก็เห็นว่า การปฏิบัติธรรมนั้น มีประโยชน์กว่าการที่จะเพียงรู้เรื่อง หรือว่าศึกษา มากแต่ไม่เห็นธรรมด้วยนามกาย เพราะว่าบางท่านอาจจะศึกษาธรรมมาก แต่ว่า สติไม่เกิดขึ้น ไม่ระลึกถึงสภาพธรรมที่กำลังปรากฏให้เป็นการประจักษ์ชัดด้วยนามกาย ว่า สภาพธรรมที่ปรากฏนั้น ตรงกับที่ได้ยินได้ฟัง จึงจะเป็นการถูกต้อง

ข้อความต่อไปมีว่า

บุคคลไม่ถือว่าเป็นเณระ เพราะเหตุที่มีมหมกบนศีรษะ วัชของบุคคลนั้นแก่ หง่อมแล้ว บุคคลนั้นเรากล่าวว่า เป็นผู้แก่เปล่า สัจจะ ธรรมะ อหิงสา สัญญะ (คือ การสำรวม ได้แก่ ศีล) และทมะ มีอยู่ในผู้ใด ผู้นั้นแลมีมลินอันคายนแล้ว เป็น นักปราชญ์ เราเรียกว่า เป็นเณระ

บางท่านอาจจะยึดถือความเป็นเณระเพียงโดยวัชว่า ท่านผู้นั้นเป็นผู้สูงวัช ก็คง จะเป็นพระเณระ ซึ่งไม่ตรงกับข้อความในพระไตรปิฎกข้างต้น เพราะความเป็นเณระ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับวัช แต่ว่าขึ้นอยู่กับคุณธรรมที่ละคลายกิเลส

ข้อความต่อไปมีว่า

นรชนผู้มีภริยา มีความตระหนี่ ใ้อวด ไม่เป็นผู้ชื่อว่ามรูปงาม เพราะเหตุ เพียงพูด หรือเพราะความเป็นผู้มีวรรณะงาม ส่วนผู้ใดตัดโทษมีความริษยาเป็นต้นนี้ ได้ขาด ถอนขึ้นให้รากขาดแล้ว ผู้นั้นมีโทษอันคายนแล้ว มีปัญญา เราเรียกว่า ผู้มีรูป งาม

แม้แต่ลักษณะของผู้ที่มีชื่อว่า มรูปงาม ก็ไม่ใช่ผู้ที่ริษยา ตระหนี่ ใ้อวด เพราะว่าคำพูดทำให้บุคคลนั้นดูน่าเกลียดไปได้ ทั้ง ๆ ที่รูปร่างภายนอกอาจจะน่าดู แต่ว่าเวลาพูดเต็มไปด้วยกิเลส มีการใ้อวด หรือว่าเต็มไปด้วยความริษยา ผูกอาฆาต ต่าง ๆ รูปงามนั้น ก็เป็นรูปที่ไม่งามเสียแล้ว เพราะว่าขณะนั้นมีกิเลสทำให้เกิดอกุศล จิตที่กล่าววาทาที่เป็นอกุศลได้

ข้อความต่อไปมีว่า

บุคคลไม่เชื่อว่าเป็นสมณะ เพราะศีรชะโล้น บุคคลผู้ไม่มีวัตร พุดเลาะแหละมากด้วยความอิจฉาและความโลภ จักเป็นสมณะอย่างไรได้ ส่วนผู้ใดสงบบาปน้อยใหญ่ได้โดยประการทั้งปวง ผู้นั้นเราเรียกว่า เป็นสมณะ เพราะสงบบาปได้แล้ว

นี่คือความหมายของการประพฤติปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา ไม่ได้มุ่งที่เพศบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ แต่อยู่ที่การขัดเกลา การดับกิเลส การสงบบาปน้อยใหญ่ได้โดยประการทั้งปวง

ข้อความต่อไปมีว่า

บุคคลไม่เชื่อว่าเป็นภิกษุ ด้วยเหตุเพียงที่ขอคนอื่น บุคคลสมาทานธรรมอันเป็นพิษ ไม่เชื่อว่าเป็นภิกษุด้วยเหตุนี้ ผู้ใดในโลกนี้ลอยบุญและบาปแล้ว ประพฤติพรหมจรรย์ รู้ธรรมทั้งปวงแล้ว เทียบไปในโลก ผู้นั้นแลเราเรียกว่า เป็นภิกษุ

บุคคลไม่เชื่อว่าเป็นมุนี เพราะความนิ่ง บุคคลผู้หลงลืม ไม่รู้แจ้ง ไม่เชื่อว่าเป็นมุนี ส่วนผู้ใดเป็นบัณฑิต ถือธรรมอันประเสริฐ เป็นดุษบุคคลปกครองตราซึ่ง เว้นบาปทั้งหลาย ผู้นั้นเชื่อว่าเป็นมุนี เพราะเหตุนี้ผู้นั้นเชื่อว่าเป็นมุนี ผู้ใดรู้จักโลกทั้งสอง ผู้นั้นเราเรียกว่าเป็นมุนีเพราะเหตุนี้

ข้อความนี้เป็นประโยชน์สำหรับท่านที่จะอบรมเจริญสติปัญญา เพราะบางท่านมีความเข้าใจผิด คิดว่าต้องนิ่ง พุดไม่ได้ แต่ข้อความในพระสูตรนี้มีว่า บุคคลไม่เชื่อว่าเป็นมุนีเพราะความนิ่ง ที่นิ่ง ๆ อยู่นี้ หลงลืมสติได้ไหม บุคคลผู้หลงลืม ไม่รู้แจ้ง ไม่เชื่อว่าเป็นมุนี

ข้อความต่อไปมีว่า

บุคคลไม่เชื่อว่าเป็นอริยะ เพราะเหตุที่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง บุคคลที่เราเรียกว่าเป็นอริยะ เพราะไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง

ดูกร ภิกษุ ภิกษุยังไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะ อย่าถึงความชะล่าใจด้วยเหตุเพียงศีลและวัตร ด้วยความเป็นพหูสูต ด้วยการได้สมาธิ ด้วยการนอนในที่สงัด หรือด้วยเหตุเพียงความดำริเท่านั้นว่า เราถูกต้องสุขอันเกิดแต่เนกขัมมะ ซึ่งปุถุชนเสพไม่ได้

จบ ธรรมัญจรวรรคที่ ๑๙

แม้ว่าจะเป็นผู้ที่เป็พหุสูตร ได้สมาธิ นอนในที่สงัด แต่ก็ยังถึงความชะล่าใจว่า เราถูกต้องสุขอันเกิดแต่เนกขัมมะซึ่งปุถุชนเสพไม่ได้ เพราะเหตุว่ายังไม่พอ เพียงเท่านั้นยังไม่พอเลย

ถ. การที่เราไม่รู้เหตุที่จะชักนำอะไรมาให้ เราจึงต้องทุกข์กันอยู่ การเจริญสติปัฏฐานเป็นเหตุให้เรารู้ต้นเหตุ เป็นการดับกิเลสที่มีความไม่รู้เป็นเบื้องต้นหรืออย่างไร

ส. กิเลสที่จะต้องดับก่อน คือ การไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งทำให้เกิดความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ทำให้เกิดความเห็นผิด ยึดถือนามธรรมและรูปธรรมเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

การดับกิเลสต้องดับเป็นขั้น ๆ ขั้นแรกทีเดียวไม่ใช่ถึงเหตุว่า กิเลสเกิดขึ้นได้อย่างไร แต่เป็นสติที่ระลึก สำเนียง สังเกต ที่จะรู้ในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมที่ต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นนามธรรมใด รูปธรรมใด ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ สติก็ต้องระลึกรู้จนทั่ว จึงจะละคลายความสงสัยว่า นามธรรมเป็นอย่างไร รูปธรรมเป็นอย่างไร

ถ. โดยการศึกษา เราก็ทราบกันอยู่ว่า จิตดวงหนึ่งที่เกิดขึ้นเป็นกุศลจิต มีทั้งประกอบด้วยสติ และมีทั้งประกอบด้วยปัญญา การระลึกรู้นามก็ดี รูปก็ดี เช่น สมมติว่า เสียง การระลึกรู้เสียง การระลึกรู้เช่นนี้ นิดเดียวก็ดับไปหมดแล้ว สติกับปัญญาประกอบกันอย่างไรจึงจะสามารถระลึกรู้ได้เช่นนี้

ส. เพียงเริ่มระลึก แยกไม่ออกใช้ไหม ไม่รู้ว่าขณะนั้นกำลังระลึกรู้ลักษณะของนามธรรม หรือว่าระลึกรู้ลักษณะของรูปธรรม

ดอกไม้ก็ดี ผลไม้ก็ดี ที่มีอยู่ในเมล็ดพืช หรือในลำต้น เมื่อถึงกาลเวลาที่จะปรากฏ ก็ย่อมปรากฏ เมื่อมีการบำรุง ทำให้เจริญเติบโตขึ้น ปัญญาที่จะรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมก็เช่นเดียวกัน

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ ซึ่งผู้ที่
สำเนียง สังกตโดยละเอียดถี่ถ้วนจะรู้ได้ว่า มีเอือม ความเป็นตัวตนแอบแฝงอยู่
มากหรือน้อย หรือว่าละลายไปบ้างแล้ว เป็นเรื่องที่จะต้องอดทน เป็นผู้ที่ละเอียด
เป็นผู้ที่สำเนียง สังกต จนกระทั่งสามารถเป็นปัญญาที่รู้ได้จริงในลักษณะของ
นามธรรมและรูปธรรม

เวลานี้ต้นไม้ยังไม่ถึงกาลเวลาที่จะปรากฏดอก ปรากฏผล จะไปเร่งรัดให้เกิด
ก็ไม่ได้ แต่ถ้ามีปุ๋ย คือ การระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม อบรมเจริญ
เนื่อง ๆ บ่อย ๆ ปัญญาก็จะเริ่มปรากฏขึ้น ตั้งแต่ค่อย ๆ จนกระทั่งถึงคมกล้า สามารถที่
จะประจักษ์ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริงได้

๔๔๔

ถ. ขณะที่สติระลึกที่สี่ เราจะต้องไปมนสิการว่า นี่เป็นสี่ หรือสติจะระลึกโดยอัตโนมัติเอง รู้ว่าสภาพธรรมนี้เป็นสภาพธรรมที่มีอยู่ตามความเป็นจริง และถ้ามีปัญญาด้วย ปัญญาก็สามารถจะระลึกได้ชัดแจ้งขึ้นว่า สิ่งนี้ไม่ควรยึดถือ จะเป็นอัตโนมัติอย่างนี้ หรือว่าเป็นขั้นตอนอย่างไร

สุ. การระลึก และสำเนียงก สังเกตที่จะรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่จำเป็นต้องคิด

ดิฉันเคยยกตัวอย่างท่านผู้ฟังที่สนทนากันในเรื่องนี้ ก็ให้ท่านพิจารณาลักษณะของเสา ที่เอนไหว มีจุดต่าง มีสีต่างกัน ท่านสามารถที่จะเห็นและรู้โดยไม่ต้องนึก ใช่ไหมว่า มีที่จุดที่เอนไหว หรือว่าสีต่างกันอย่างไร ตรงไหน เพราะฉะนั้นนามธรรมและรูปธรรมก็เช่นเดียวกัน เมื่อสติระลึก มีการสังเกตโดยไม่ต้องคิดได้ เป็นการอบรมจิตที่จะให้ปัญญาชัดในสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ซึ่งต้องค่อย ๆ อบรมเจริญไป

ใน **ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท ปาปวรรคที่ ๙ ข้อ ๑๙** พระผู้มีพระภาคทรงเตือนในเรื่องการเจริญกุศลทุกประการทันที ข้อความมีว่า

บุคคลพึงรีบทำความดี พึงห้ามจิตจากบาป เพราะเมื่อทำบุญเข้าไป ใจย่อมยินดีในบาป

จริงไหม เพียงคิดว่าจะทำกุศล แต่ถ้าไม่ทำ ขณะต่อไปเป็นอกุศลเสียแล้ว หรือเมื่อสักครู่นี้ ที่สติไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ก็เป็นอวิชชา เป็นความไม่รู้สะสมหนาแน่นยิ่งขึ้น เหนียวแน่นยิ่งขึ้น

ข้อความต่อไปมีว่า

หากบุรุษพึงทำบาปไฉริ์ ไม่พึงทำบาปนั้นบ่อย ๆ ไม่พึงทำความพอใจในบาปนั้น เพราะการสั่งสมบาปนำทุกข์มาให้

หากว่าบุรุษพึงทำบุญไฉริ์ พึงทำบุญนั้นบ่อย ๆ พึงทำความพอใจในบุญนั้น เพราะการสั่งสมบุญนำสุขมาให้

แม้คนลามกย่อมเห็นความเจริญตราบเท่าที่บาปยังไม่ให้ผล แต่เมื่อใดบาปย่อมให้ผล คนลามกจึงเห็นบาปเมื่อนั้น

แม้คนเจริญก็ย่อมเห็นบาปตราบเท่าที่ความเจริญยังไม่ให้ผล แต่เมื่อใดกรรมดีย่อมให้ผล เขาจึงเห็นความเจริญเมื่อนั้น

จริงไหม นี่เป็นเหตุที่หลายท่านที่เดียวกล่าวว่า คนที่ทำบาปมาก ๆ ไม่เห็นได้รับผลของบาปสักทีเลย ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะเหตุว่า แม้คนลามกย่อมเห็นความเจริญตราบเท่าที่บาปยังไม่ให้ผล

ข้อความต่อไปมีว่า

บุคคลอย่าพึงดูหมิ่นบาปว่า บาปมีประมาณน้อย จักไม่มาถึง แม้หม้อน้ำย่อมเต็มได้ด้วยหยาดน้ำที่ตกทีละหยาด ๆ ฉนใด คนพาลสั่งสมบาปแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มด้วยบาป ฉนนั้น

บางท่านอาจจะประมาณ คิดว่า บาปที่ท่านทำไม่ใช่บาปใหญ่โต เรื่องเล็ก ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ แต่ว่า แม้หม้อน้ำย่อมเต็มได้ด้วยหยาดน้ำที่ตกทีละหยาด ๆ ฉนใด คนพาลสั่งสมบาปแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มด้วยบาป ฉนนั้น

แม้พระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงธรรมเรื่องของการอบรมเจริญสติปัญญา แต่อภัยชัยของผู้ที่เต็มไปด้วยกิเลส ก็ยังมีปัจจัยที่จะให้อกุศลจิตเกิดกระทำอกุศลกรรมด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงทรงเตือน ทรงโอวาทพุทธบริษัทให้เป็นผู้ที่ไม่ประมาณ ไม่พึงพอใจในบาป และไม่พึงดูหมิ่นบาปว่า บาปมีประมาณน้อย จักไม่มาถึง

ข้อความต่อไปมีว่า

บุคคลอย่าพึงดูหมิ่นบุญว่า บุญมีประมาณน้อย จักไม่มาถึง แม้หมั่นน้ำย้อม
เต็มได้ด้วยหยาดน้ำที่ตกที่ละหยาด ๆ นักปราชญ์สั่งสมบุญแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็ม
ด้วยบุญ

เกือกุลแม้ผู้เจริญสติปัฏฐาน ชั่วขณะหนึ่งอย่าคิดว่าไม่มีประโยชน์ ขณะนี้
อ่อนหรือแข็งปรากฏ ระลึกทันที ลักษณะของแข็งไม่ใช่ตัวตน ชั่วขณะนี้อย่าคิดว่าไม่มี
ประโยชน์ สามารถจะรู้แจ้งดับกิเลสถึงความเป็นอรหัตได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรม
เจริญสติปัฏฐานอย่าทำถ้อย และควรเห็นประโยชน์แม้ชั่วขณะที่ระลึกลักษณะของ
นามธรรมหรือรูปธรรม ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ข้อความต่อไปมีว่า

ภิกษุพึงละบาป ดุจพ่อค้ามีพวคน้อย มีทรัพย์มาก เว้นทางที่ควรกลัว ดุจบุรุษ
ผู้ใคร่ต่อชีวิตเว้นยาพิษ ฉะนั้น

กุศลมีประโยชน์มาก แต่เกิดน้อย ดุจพ่อค้ามีพวคน้อย มีทรัพย์มาก เว้นทางที่
ควรกลัว เพราะเห็นว่าการกุศลมีประโยชน์ มีค่า แต่เกิดน้อย เพราะฉะนั้น ไม่ควร
ประมาท และเจริญกุศลให้มากขึ้น เว้นทางที่ควรกลัว ดุจบุรุษผู้ใคร่ต่อชีวิตเว้นยาพิษ
ฉะนั้น

ถ้าที่ฝ่ามือไม่พืงมีแผลไซ้ บุคคลพึงนำยาพิษไปด้วยฝ่ามือได้ เพราะยาพิษ
ย่อมไม่ซึมซาบฝ่ามือที่ไม่มีแผล บาปย่อมไม่มีแก่คนไม่ทำ

ผู้ใดย่อมประทุษร้ายต่อคนผู้ไม่ประทุษร้าย ผู้เป็นบุรุษหมดจด ไม่มีกิเลสเครื่อง
ยั่วยวน บาปย่อมกลับถึงผู้นั้นแหละผู้เป็นพาล ดุจธูลิละเอียดที่บุคคลขัดทวนลมไป
ฉะนั้น

คนบางพวกลอยเข้าถึงครรรค์ บางพวกมีกรรมอันลามกย่อมเข้าถึงนรก ผู้ที่มีคติ
ดีย่อมไปสู่สวรรค์ ผู้ที่ไม่มีอัสวะย่อมปรินิพพาน

อากาศ ท่ามกลางสมุทร ช่องภูเขาอันเป็นที่เข้าไป ส่วนแห่งแผ่นดินที่บุคคล
สถิตอยู่แล้ว พึงพ้นจากกรรมอันลามกได้ ไม่มีเลย อากาศ ท่ามกลางสมุทร ช่อง

ภูเขาอันเป็นที่เข้าไป ส่วนแห่งแผ่นดินที่บุคคลสถิตอยู่แล้ว มัจจุพึงครอบงำไม่ได้ ไม่มีเลย ฯ

จบ ปาปวรรคที่ ๙

ผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ ก็ต้องปฏิสนธิหลังจากจุติ และกัฏฐิอีกหลังจากปฏิสนธิแล้ว สำหรับข้อความที่ว่า คนบางพวกยอมเข้าถึงครมร์ บางพวกมีกรรมอันลามกยอมเข้าถึงนรก ผู้ที่มีคติดียอมไปสู่สวรรค์ ผู้ที่ไม่มีอัสวะยอมปรินิพพาน

เพราะฉะนั้น ก็ไม่ทราบว่าจะไปสู่สถานที่ใด ตราบใดที่ยังไม่เป็นพระอริยเจ้า

และพระผู้มีพระภาคทรงเตือนให้ระลึกถึงความตาย ก็เพื่อให้อบรมเจริญกุศลที่จะกระทำได้ โดยเฉพาะการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ที่จะทำให้อริยสังขารเป็นพระอริยเจ้า ที่จะถึงการดับภพชาติ ไม่ต้องเกิดอีก

ถ. เรื่องสติที่จะมีเฉพาะหน้า รู้สึกรู้ว่าจะเข้าใจยาก เห็นรณยนต์งาม ๆ ลึกคันหนึ่ง ผมอยากได้ ความมีสติให้พิจารณาเฉพาะหน้า ตั้งสติไว้เฉพาะหน้า เช่น เห็นสีรณยนต์ ควรจะทำในใจให้เหมือนกับช่างที่สร้างรณยนต์ขึ้นมา คือ เมื่อเห็นสีแล้ว ช่างที่ทำมาย่อมรู้ละเอียดหมดทุกอย่าง ไม่ว่าหลับตา มองเห็นเครื่องหมด มองเห็นวิธีการทำงาน เห็นความเป็นไปของรถ รู้สึกรู้ว่า เขาไม่ค่อยจะยึดมั่นในความสวยงามของรถมากมายเหมือนคนที่ไม่ใช่ช่าง ความคิดเช่นนี้ คล้าย ๆ กับที่เราใช้สติเฉพาะหน้ากับรูปและนามหรือเปล่า

ส. เห็นเป็นรณยนต์ เลยสีแล้ว เลยการที่จะระลึกได้ว่า สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา การที่จะรู้ความหมายในนิมิตอนุพยัญชนะต้องถึงมโนทวารวิถี ซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วเหลือเกิน

เพราะฉะนั้น การที่จะมีสติเฉพาะหน้า ทางตาก็นับว่าทางตาจริง ๆ ทางหูก็ส่วนทางหูจริง ๆ ทางจมูกก็ส่วนทางจมูกจริง ๆ ทางลิ้นก็ส่วนทางลิ้นจริง ๆ ทางกาย ทางใจ ก็ส่วนทางกายและทางใจจริง ๆ

ถ. ผมเข้าใจเพียงว่า ความทุกข์เกิดขึ้นเพราะเราไปยึดมั่น สืออย่างเดียวเราก็คงไม่ชอบ เสี่ยงอย่างเดียวเราก็คงไม่ชอบ ถ้าหากว่าไม่มีการจัดหรือประดิษฐ์ในรูปแบบที่เราชอบ

ฐ. แน่ใจหรือว่าสืออย่างเดียวนี้ไม่ติด รถยนต์ ๒ คัน คันละสี่ ต้องเลือกใหม่ ก็เป็นรถยนต์เหมือนกัน ท่านผู้ฟังบอกว่า ถ้าพอใจในสืออย่างเดียว ไปซื้อสี่ในกระป๋อง แม้แต่สี่ในกระป๋องก็ยังต้องเลือกอีก จะติดใหม่ในสี่ ติดหมด และไม่รู้ด้วยว่า ความจริงติดสี่ ติดมากเหลือเกินในรูปารมณฺ์ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุสิ่งของ เครื่องใช้ บุคคลใด ๆ ก็ตาม ถ้าว่าไม่ติดสี่ ก็ต้องไม่เลือกใช้ใหม่ แต่นี่ยังต้องเลือกอยู่ ยังมีความพอใจในสี่สนั่นวณณะ ทางตานี้มากมายเหลือเกิน ถ้าแยกทวาร ทางกายเป็นเพียงอ่อน แข็ง เย็น ร้อน ตึง ไหว ซึ่งเป็นสภาพที่ปรากฏแล้วหมดไป ยังติดใหม่

เรื่องติดนี้เหนียวแน่นจริง ๆ ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย มากมายเหลือเกิน ถ้าไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง จะไม่รู้ตัวเองเลยว่า กิเลส มากมาย และเหนียวแน่น หนาแน่นแค่ไหน

ท่านผู้ฟังถามว่า ติดสี่หรือติดรถยนต์กันแน่ ก็รถยนต์ ๒ คัน ๒ สี่ เวลาเลือกติดอะไร ติดรถยนต์ หรือติดสี่

เรื่องสี่ ขอให้เข้าใจถึงอรรถของปรมัตถธรรมที่ใช้คำว่า สี่ หรือ รูปารมณฺ์ ขณะนี้กำลังเห็น ติดใหม่ ติดหรือไม่ติด และการติดนี้ ติดอย่างไม่รู้ตัว เพราะว่าอยาก เห็นอยู่เรื่อย ๆ เห็นอะไรก็ได้ ก็ยังอยากเห็นใช้ใหม่ อยากดูทุกสิ่งทุกอย่าง น่ากลัว ก็ยังอยากจะดู มีความต้องการที่จะเห็นอยู่เรื่อย ๆ

สัมปปปลาปวาจาเป็นสิ่งที่ละเอียด หมายความว่าคำพูดที่ไม่มีประโยชน์ และเป็นการยากเหลือเกินที่จะเว้นคำพูดที่ไม่มีประโยชน์ได้เป็นสมุจเฉท ถ้าบุคคลนั้น ยังไม่บรรลุดุคฺคธรรมเป็นพระอรหันต์ ก็ยังไม่สามารถที่จะดับสัมปปปลาปวาจา การพูด คำที่ไม่มีประโยชน์ได้เป็นสมุจเฉท แต่สำหรับท่านที่ใคร่ในการศึกษาธรรม ในการอบรม ในการเจริญธรรม ท่านก็พากเพียรที่จะละเว้น และขัดเกลากิเลสตามอริยาคัยที่ ท่านได้สะสมมา

เรื่องของการขัดเกลากามทางวาจา ขอยกตัวอย่างท่านพระราหุล ใน **ทุติยสมันตปาสาทิกาแปล มุสาวาทวรรค สหเสยยสิกขาบทที่ ๕** เรื่องพระนวกะและสามเณรราหุล มีข้อความว่า

ในข้อที่ท่านพระราหุลเป็นผู้ใคร่ในการศึกษานั้น มีคำเป็นเครื่องสาธกดังต่อไปนี้

ทราบว่า ภิกษุทั้งหลายเห็นท่านราหุลนั้นกำลังมาแต่ไกลเที่ยว ย่อมวางไม้กวาดก้ามและกระเช้าเทขยะไว้ข้างนอก ต่อมาเมื่อภิกษุพวกอื่นกล่าวว่า

ท่านผู้มีอายุ นี่ใครเอามาวางทิ้งไว้ ดังนี้

ภิกษุอีกพวกหนึ่ง จะกล่าวอย่างนี้ว่า

ท่านผู้เจริญ ท่านราหุลเที่ยวมาในประเทศนี้ ชะรอยเขาวางทิ้งไว้กระมัง

ส่วนท่านพระราหุลนั้น ไม่เคยพูดแม้ในวันหนึ่งว่า นี่ไม่ใช้การกระทำของผม เก็บงำไม้กวาดก้ามเป็นต้นนั้นแล้ว ขอขมาภิกษุทั้งหลายก่อน จึงไป

นี่เป็นชีวิตของผู้ที่จะบรรลุดุคฺคธรรมเป็นพระอรหันต์ท่านหนึ่ง ซึ่งก่อนที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม บรรลุดุคฺคธรรมเป็นพระอรหันต์ จะเห็นได้ว่า ท่านพากเพียรจริง ๆ ในการละกิเลส เพราะว่ากิเลสนั้นไม่ใช่จะละได้โดยง่าย ถ้าท่านเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ท่านจะทราบว่า ท่านมีกิเลสมากมายสักเท่าไร และกิเลสทั้งหมดนี้สามารถที่จะดับได้จริง ๆ แต่ว่ายาก

จะดับได้เป็นสมุจเฉท ยากสักแค่ไหน ขอให้ลองเทียบดูกับความไม่แฉ่มชื่นใจ สักชนิดหนึ่งที่กำลังมี ความไม่แฉ่มชื่นใจเป็นกิเลสชนิดหนึ่ง จะดับไม่ให้เกิดอีกเลย ยากไหม ซึ่งกิเลสของเราไม่ใช่มีแต่เฉพาะความไม่แฉ่มชื่นใจเท่านั้น แต่มีมากมายหลายประเภททีเดียว และก็มีปัจจัยที่จะให้ปรากฏเกิดขึ้นมาน้อยตามการสะสมของกิเลส นั้น ๆ

เพราะฉะนั้น กว่าจะดับกิเลสได้จริง ๆ ต้องขัดเกลามากทั้งในเรื่องของศีล เรื่องของการศึกษา ทั้งอริยศีลสิกขา อริยจิตสิกขา อริยปัญญาสิกขา ซึ่งก็ได้แก่การอบรมเจริญสติปัฏฐานนั่นเอง พร้อมทั้งการอบรมเจริญกุศลทุกประการ อย่างเช่น เรื่องของ

ท่านพระราहुล เป็นต้น เวลาที่ภิกษุทั้งหลายเห็นท่านพระราहुลมาแต่ไกล ท่านก็วางไม้กวาด กระเช้าเทษยะไว้ข้างนอก สำหรับใคร ก็เพื่อให้สามเณรราहुลเก็บ แต่เมื่อภิกษุพวกอื่นเห็นและกล่าวว่า ใครเอามาวางทิ้งไว้ ภิกษุอีกพวกหนึ่งก็กล่าวว่า เห็นท่านพระราहुลมาแถวนี้ เพราะฉะนั้น คงจะเป็นท่านพระราहुลที่วางไว้

แม้ว่าภิกษุอื่นจะกล่าวว่อย่างนี้ แต่ท่านพระราहुลเอง ความจริงเป็นอย่างไร ท่านก็ทราบว่าเป็นจริงเป็นอย่ำนั้น เพราะฉะนั้น เมื่อความจริงท่านไม่ใช่ผู้กระทำ ท่านไม่ใช่ผู้ผิด ความจริงก็ต้องเป็นความจริงอย่ำนั้น แม้ว่ภิกษุพวกอื่นจะกล่าวว่เป็นท่าน ส่วนท่านเองนั้น ไม่เคยพูดแม้ในวันหนึ่งว่ นี่ไม่ใช่การกระทำของผม

นี่เป็นความพยายามพากเพียรที่จะขัดเกลาคำพูดที่ไม่มีประโยชน์ แต่ถ้าเป็น เรื่องของส่วนรวม เป็นเรื่องที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ไม่เกี่ยวกับ ความประพฤติส่วนตัวแล้ว ข้อความใน **ปัญจสมันตปาสาทิกา อรรถกถา พระวินัย ปิรवार วรรณนา** วินิจฉัยใน **เสทโฆจนกถา** มีข้อความ ที่กล่าวว่ด้วย เรื่องไม่เปิดเผยอาบัติว่

แม้ภิกษุใดไม่พึงเปิดเผยอาบัติซึ่งมีอยู่ สัมปชานมุสสาวาททุกกฏย่อมมีแก่ภิกษุ นั้น ธรรมดาอาบัติในมโนทวารย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น ผู้นั่งนิ่งด้วยปัญญาไม่เป็นธรรม แต่เพราะเหตุที่ไม่เปิดเผยอาบัติซึ่งควรเปิดเผย อาบัตินี้พึงทราบว่ เกิดแต่การไม่กระทำในวจีทวารของภิกษุนั้น

จะเห็นได้ว่ การที่จะเป็นทุจริตทางกาย ทางวาจา จะต้องอาศัยอกุศลจิตที่เป็นปัจจัยทำให้เกิดทุจริต ทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง ในอาบัตินั้น ข้ออื่น ส่วนใหญ่จะไม่มีอาบัติทางมโนทวาร แต่จะเป็นทางกายทวาร วจีทวาร ในเรื่องของกายกรรม วจีกรรม เพราะว่าเรื่องของจิตเป็นเรื่องที่ละเอียด เป็นอกุศลจริง แต่ถ้าไม่แรงถึงกับจะให้เกิดกายทุจริต วจีทุจริต ก็ไม่เป็นอาบัติ

แต่ถ้าเป็นมุสสาวาท แม้ไม่พูด คือ ไม่เปิดเผยอาบัติ ก็เป็นสัมปชานมุสสาวาททุกกฏ เพราะเหตุว่ ไม่เปิดเผยอาบัติซึ่งควรเปิดเผย และ อาบัตินี้พึงทราบว่ เกิดแต่การไม่กระทำในวจีทวารของภิกษุนั้น

๔๔๕

การขัดเกลากิเลสเป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ ถ้าศึกษาพระวินัยปิฎก จะเห็นได้ว่า ขัดเกลากายทั้งกาย ทั้งวาจา และเป็นการอบรมจิตด้วย ซึ่งจิตนี้สะสมกิเลสไว้มาก เหลือเกิน ถ้าไม่ศึกษาพระวินัยบัญญัติ จะไม่เห็นวา กายอย่างนั้น วาจาอย่างนั้น เกิดขึ้นเพราะกิเลสจริง ๆ

การที่จะดับกิเลสได้จริง ๆ ไม่ใช่เรื่องง่าย เป็นเรื่องที่ต้องอบรมทุกประการ ตั้งแต่ขั้นของศีล ๕ ซึ่งควรจะเป็นนิจศีล และถ้าเป็นผู้ที่จะขัดเกลากิเลสยิ่งกว่านั้น ก็ ควรจะอบรมเจริญสติปัฏฐาน รักษาอาชีวัฏฐมกศีล คือ การละเว้นกายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ ด้วย แต่แม้กระนั้น พระผู้มีพระภาคก็ทรงบัญญัติศีลอุโบสถ เพื่อการขัด เกลาเป็นพิเศษ ในกาลที่สามารถจะกระทำได้ เพราะว่าฆราวาสที่ยังไม่บรรลุดุคคุณธรรม ควรแก่การที่จะรักษาศีลเหล่านี้ แต่ไม่อาจที่จะประพฤติเป็นไปให้เป็นปกติใน ชีวิตประจำวันได้ ไม่เหมือนกับนิจศีล ซึ่งสามารถที่จะรักษาได้เป็นปกติ และพระผู้มี- พระภาคทรงเห็นประโยชน์ว่า เมื่อพระองค์ทรงบัญญัติกาลที่ควรจะขัดเกลากิเลสเป็น พิเศษ ผู้ที่มีศรัทธาที่จะประพฤติปฏิบัติตาม และอบรมให้เป็นอุปนิสัยแก่การที่จะหมด จดจากกิเลสจริง ๆ ถึงการบรรลุดุคคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ ก็ย่อมสามารถที่จะมีศรัทธา รักษาศีลอุโบสถนั้นได้

ถ. ที่อาจารย์บรรยายว่า ภิกษุรูปหนึ่งไม่พูด ก็ว่าดี แต่ภิกษุอีกรูปหนึ่งไม่ พูด ก็ว่าไม่ดี เช่น สามเณรราหุล ท่านถูกใส่ร้าย และถ้าท่านพูด ก็จะเป็นคำพูดที่ไม่ เป็นประโยชน์ การที่ท่านไม่พูดนั้น ประโยชน์อยู่ที่ไหน ขอให้อาจารย์ช่วยอธิบาย

ส. เป็นเรื่องเล็กน้อย เป็นการกล่าวดี เป็นความคิดเห็น เป็นลักษณะของผู้ ที่ยังมีกิเลส ยังมีความเห็นผิด มีความเข้าใจผิดอยู่ บางครั้งพูดไปแล้วเป็นเรื่องใหญ่ ทั้ง ๆ ที่เรื่องไม่ใหญ่เลย แต่กิเลสที่ต่างคนต่างมีมาก ทำให้เรื่องนั้นกลายเป็นเรื่องที่ ใหญ่ขึ้นโดยไร้ประโยชน์ ไม่ใช่เรื่องที่จะควรจะอธิบายในเรื่องของธรรม ในเรื่องของการ

อบรมเจริญกุศล ในเรื่องที่เป็นสาระจริง ๆ เพราะฉะนั้น การที่ท่านไม่พูด เป็นการขัดเกลากายของท่านเองที่จะละเว้น ไม่กล่าวคำพูดที่ท่านเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ แต่ถ้าเป็นการพูดที่มีประโยชน์ ท่านต้องพูด

ลองพิจารณาในชีวิตประจำวันจริง ๆ ของท่านผู้ฟัง มีเรื่องใหญ่โตที่เกิดขึ้น เพราะเรื่องเล็กน้อยจากคำพูด ๒ – ๓ คำบ้างไหม ถ้าเว้นเสีย เรื่องใหญ่นั้นก็ไม่เกิดซ้ำใหม่ เพราะฉะนั้น ผู้ที่เล็งเห็นประโยชน์จริง ๆ และผู้ที่มุ่งขัดเกลากิเลส คือ ผู้ที่จะชนะตนเอง ก็เป็นผู้ที่เพียรที่จะละเว้นการพูดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ คำที่ไม่มีประโยชน์ ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับตัวท่านที่เป็นการติในความประพฤติดังกล่าวอย่างนี้

แต่ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสงฆ์ เกี่ยวกับพระวินัย หรือว่าเป็นบัญญัติที่ท่านจะต้องกระทำตาม ท่านก็พูด

เพราะฉะนั้น จึงได้กล่าวถึงทั้งข้อความในเรื่องของท่านพระราहुล และในเรื่องของ **อรรถกถาพระวินัย ปิรवार วรรณนา** วินิจฉัยใน **เสทโฆจนกถา** ประกอบกันไปด้วย ไม่ใช่ว่า ท่านจะยึดถือเพียง ๒ – ๓ คำ และปฏิบัติ แต่จะต้องเข้าใจในอรรถในเหตุการณ์ ในความเป็นจริงที่ควรและที่ไม่ควร ด้วยกุศลจิต

สำหรับอุโบสถศีลมีองค์ ๘ เพื่อการที่จะขัดเกลากิเลสในกาลที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ ท่านผู้ฟังก็ควรที่จะได้ทราบความหมายของคำว่าอุโบสถก่อน

ตามที่เข้าใจกัน อุโบสถ หมายถึงการเข้าจำ คือ กาลที่เข้าสู่การประพฤติเพื่อชำระขัดเกลากิเลสยิ่งขึ้นเป็นพิเศษ คือ พิเศษจากนิจศีล คือ ศีล ๕ และก่อนที่พระผู้มีพระภาคจะทรงบัญญัติพระวินัย พระองค์ก็ยังมีได้ทรงบัญญัติวันอุโบสถเลย

ในครั้งนั้น เมื่อมีผู้มีศรัทธาที่จะขัดเกลากิเลสในเพศของบรรพชิต พระผู้มีพระภาคก็ทรงอนุญาตการอุปสมบทให้เป็นพระภิกษุ แต่ยังมีได้ทรงบัญญัติพระวินัยจนกระทั่งเกิดการประพฤติปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมแก่สมณเพศ เป็นกาลที่พระองค์ควรจะได้บัญญัติพระวินัย จึงได้บัญญัติพระวินัยขึ้น

เรื่องของวันอุโบสถ หรืออุโบสถศีลนี้ก็เช่นเดียวกัน ในครั้งแรก พระผู้มีพระภาคยังไม่ได้ทรงบัญญัติอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ แต่ว่าวันอุโบสถนั้นมีมาแล้วใน

อดีตกาล ก่อนการตรัสรู้และการแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาค มีการรักษาอุโบสถศีล คือ การที่จะชำระขัดเกลากิเลสเป็นพิเศษ เป็นกาลพิเศษ สืบต่อกันมาตั้งแต่ในอดีต แต่ว่าไม่พร้อมด้วยองค์ ๘ ดังข้อความใน **มังคลัตถทีปนีแปล** กล่าวว่าด้วยกรรมอันหาโทษมิได้ **ข้อ ๑๐๖** ซึ่งมีข้อความว่า

ส่วนคำใดที่ท่านกล่าวไว้ใน **อรรถกถา คัมภีรชาดก** ใน **อัฐกนิบาต** ว่า บุตรและทาส (ภรรยา) ก็ดี ชนบริวารก็ดีของเศรษฐีนั้น โดยที่สุดแม้คนเลี้ยงโคในเรือนนั้น ๆ ทั้งหมด ย่อมเข้าจำอุโบสถเดือนละ ๖ วัน คำนั้น ท่านกล่าวหมายเอาอุโบสถที่ได้โดยกาลอื่นจากพุทธกาล

นัยว่าในครั้งนั้น การเข้าจำ กล่าวคือ การไม่รับประทานอาหารนั้นแหละ เขาเรียกกันว่าอุโบสถ หาใช่องค์ ๘ ไม่ แท้จริงองค์ ๘ นั้น ย่อมหาได้ในสมัยที่พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นเท่านั้น

เพราะฉะนั้น การที่จะ پاکเพียรชำระกิเลสในกาลพิเศษนี้ ได้มีปฏิบัติกันมาก่อน แต่ไม่ใช่อุโบสถศีลที่ประกอบด้วยองค์ ๘ ที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติขึ้น

ขอกล่าวถึงต้นเหตุที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติวันอุโบสถ ใน **พระวินัยปิฎก มหาวรรค อุโบสถขันธก เรื่องปริพาชกอัญญเดียรถีย์ ข้อ ๑๔๗** มีข้อความว่า

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาชิลมณภู เขตพระนครราชคฤห์ ครั้งนั้น พวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์ ถึงวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่งปักข์ ย่อมประชุมกันกล่าวธรรม คนทั้งหลายเข้าไปหาปริพาชกอัญญเดียรถีย์เหล่านั้นเพื่อฟังธรรม พวกเขาได้ความรัก ได้ความเลื่อมใส ในพวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์ ปริพาชกอัญญเดียรถีย์ย่อมได้พรรคพวก

ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามามครราช เสด็จไปในที่สงัด หลีกเร้นอยู่ ได้มีพระราชปริวิตกแห่งพระราชหฤทัยเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า เดียวนี้ถึงวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่งปักข์ พวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์ย่อมประชุมกันกล่าวธรรม คนทั้งหลายเข้าไปหาปริพาชกอัญญเดียรถีย์เหล่านั้นเพื่อฟังธรรม พวกเขาได้ความรัก ได้ความเลื่อมใสในพวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์ ปริพาชกอัญญเดียรถีย์ย่อมได้พรรคพวก

แนวทางเจริญวิปัสสนา เล่ม ๔๕ ตอนที่ ๔๔๑ - ๔๕๐

ไฉนหนอพระองค์เจ้าทั้งหลายพึงประชุมกันในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่ง
 ปักษีบ้าง

จึงทำวเธอเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับ
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ทำวเธอประทับนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้ทูลข้อปริวิตกนั้นต่อพระ
ผู้มีพระภาคว่า

พระพุทธเจ้าข้า หม่อมฉันไปในที่สังัด หลีกเร้นอยู่ ณ ตำบลนี้ ได้มีความ
ปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า เดียวนี้พวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์ ถึงวัน ๑๔ คำ
๑๕ คำ และ ๘ คำ แห่งปักข์ ย่อมประชุมกันกล่าวธรรม คนทั้งหลายเข้าไปหา
ปริพาชกอัญญเดียรถีย์เหล่านั้นเพื่อฟังธรรม พวกเขาได้ความรัก ได้ความเลื่อมใสใน
พวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์ ปริพาชกอัญญเดียรถีย์ย่อมได้พรรคพวก ไฉนหนอ
พระคุณเจ้าทั้งหลาย ฟังประชุมกันในวัน ๑๔ คำ ๑๕ คำ และ ๘ คำ แห่งปักข์บ้าง

หม่อมฉันขอประทานพระวโรกาส ขอพระคุณเจ้าทั้งหลาย พึงประชุมกันในวัน
๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่งภักษ์บ้างเถิด พระพุทธเจ้าข้า

ทรงแสดงธรรมีกถา

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคชราช
ทรงเห็นแจ้ง สมათาน อาจหาญ ว่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ครั้นท้าวเธออันพระผู้มี-
พระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้งสมათาน อาจหาญ ว่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว เสด็จจุล-
จากที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทรงทำประทักษิณ เสด็จกลับไป

พระพุทธบาทวันประชุม

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นค้ำมูลนั้น ใน
เพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ประชุมกัน ในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่งปักระ

ประชุมหนึ่ง

୩୧୬

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายพูดกันว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ประชุมกันในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่งปักข์ ภิกษุเหล่านั้นจึงประชุมกันในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่งปักข์ แล้วนั่งนิ่งเสีย คนทั้งหลายเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นเพื่อฟังธรรม พวกเขาต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า

โฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรประชุมกัน ในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่งปักข์ จึงได้นั่งนิ่งเสียเหมือนสุกรอ้วนแล้ว ธรรมเนียมภิกษุผู้ประชุมกันควรกล่าวธรรมมิใช่หรือ

ภิกษุทั้งหลาย ได้ยินพวกนั้นเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาอยู่ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระพุทธานุญาตให้กล่าวธรรม

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมิกถาในเพราะเหตุเป็นคัมภีร์นั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ประชุมกันกล่าวธรรม ในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่งปักข์

ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติวันประชุม ในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่งปักข์ ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ในเบื้องต้นนั้นยังไม่ได้ทรงแสดงอุโบสถศีลเลย เพียงแต่ทรงบัญญัติวันที่ควรประชุมกันเพื่อฟังธรรม เพราะฉะนั้น การฟังธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นปัญญาที่สามารถดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

เพราะฉะนั้น ประชุมเพื่อฟังธรรมก่อน ภายหลังจึงได้ทรงบัญญัติกรรมที่ควรจะทำในวันอุโบสถ เช่น ข้อความต่อไปนี้ว่า

พระพุทธานุญาตปาติโมกขเทศ

ข้อ ๑๔๙

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไป ณ ที่สงัด หลีกเร้นอยู่ ได้มีพระปริวิตกแห่งพระทัยเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า โฉนหนอเราพึงอนุญาตสิกขาบทที่เราบัญญัติแล้วแก่ภิกษุ

ทั้งหลาย ให้เป็นปาติโมกข์เทศของพวกเธอ ปาติโมกข์เทศนั้นจักเป็นอุโบสถกรรมของพวกเธอ

ครั้นเวลาสายัณห์ พระองค์เสด็จออกจากที่เรือนแล้ว ทรงทำธรรมิกถาในเพราะเหตุเป็นคำมูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไปในที่สงัด หลีกเร้นอยู่ ณ ตำบลนี้ ได้มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ไฉนหนอเราพึงอนุญาตสิกขาบทที่เราบัญญัติแล้วแก่ภิกษุทั้งหลาย ให้เป็นปาติโมกข์เทศของพวกเธอ ปาติโมกข์เทศนั้นจักเป็นอุโบสถกรรมของพวกเธอ ดังนี้ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สวดปาติโมกข์

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ในวันที่จะประชุมกัน ไม่สามารถที่จะกระทำได้ทุกวัน เพราะว่าต่างก็มีกิจที่จะพึงกระทำ เพราะฉะนั้น เมื่อทรงบัญญัติกาลพิเศษที่จะประชุมกันเพื่อฟังธรรม ในวันนั้นก็ควรจะมีกรรม คือ การกระทำอื่นที่เป็นประโยชน์แก่พระภิกษุด้วย

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงเห็นว่า ควรจะอนุญาตให้สิกขาบทที่พระองค์ทรงบัญญัติแล้วแก่ภิกษุทั้งหลายเป็นปาติโมกข์เทศ คือ มีการสวดปาติโมกข์เพื่อให้เข้าใจ เพื่อให้ทรงจำ เพื่อไม่ให้หลงลืม เพื่อให้ปฏิบัติถูกต้องตามพระวินัย เพื่อประโยชน์แก่การที่จะขัดเกลากิเลสในเพศของบรรพชิต จึงได้ทรงบัญญัติอนุญาตให้ปาติโมกข์เทศนั้นเป็นอุโบสถกรรมของพวกภิกษุ แต่ก็ยังไม่ได้ทรงแสดงเรื่องของอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘

และเพราะว่าประโยชน์ของฆราวาสและภิกษุเกี่ยวเนื่องกัน ฆราวาสจะต้องอาศัยการฟังธรรมจากบรรพชิต เพราะฉะนั้น เมื่อบรรพชิตประชุมในวันใด ฆราวาสก็ควรที่จะให้วันนั้นเป็นประโยชน์ในการฟังธรรมและในการขัดเกลากิเลสยิ่งขึ้น ตามที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงบัญญัติ

แต่ก่อนนั้นยังไม่ได้ทรงบัญญัติเรื่องของอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ซึ่งท่านผู้ฟังจะทราบว่า จุดประสงค์ของอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ คืออะไร จากการศึกษาจากพระไตรปิฎก

ข้อความใน อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ชาณฺสโสณีวรรคที่ ๒ ปัจโจ-
โรหณีสสูตรที่ ๑ ข้อ ๑๕๖ มีข้อความว่า

ก็โดยสมัยนั้นแล ชาณฺสโสณีพราหมณ์ สनานเกล้าในวันอุโบสถ

ในครั้งนั้น ในวันอุโบสถที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ได้ทรงบัญญัติวันอุโบสถใน
พระพุทธศาสนาที่ประกอบด้วยองค์ ๘ ขึ้นนั้น บุคคลในครั้งนั้นกระทำการอย่างใดกันในวัน
อุโบสถที่เขาจะพากเพียรขัดเกลากิเลสเป็นพิเศษ

ชาณฺสโสณีพราหมณ์ สนานเกล้าในวันอุโบสถ นุ่งห่มผ้าใหม่ทั้งคู่อันใหม่ ถือ
กำหญาาศดไปยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ในที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค พระผู้มี-
พระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นชาณฺสโสณีพราหมณ์ ผู้สนานเกล้าในวันอุโบสถ นุ่งห่ม
ผ้าใหม่ทั้งคู่อันใหม่ ถือกำหญาาศดยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งในที่ไม่ไกล
ครั้นแล้วได้ตรัสถามชาณฺสโสณีพราหมณ์ ว่า

ดูกร พราหมณ์ เพราะเหตุไรหนอ ท่านจึงสนานเกล้าในวันอุโบสถ นุ่งห่มผ้า
ใหม่ทั้งคู่อันใหม่ ถือกำหญาาศดมายืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง วันนี้เป็นวันอะไร
ของสกุลพราหมณ์

ชาณฺสโสณีพราหมณ์กราบทูลว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ วันนี้เป็นวันปลงบาปของสกุลพราหมณ์ ฯ

มีบางท่านที่คิดจะแต่งตัวเป็นพิเศษบ้างใหม่ ในวันพิเศษ สะอาดๆ หรืออะไร
ใหม่ ๆ อย่างนี้ เป็นการปลงบาปหรือเปล่าถ้าทำอย่างนั้น หรือว่าสติเกิดขึ้นที่ เสื้อใหม่
เสื้อเก่า ผ้าใหม่ ไม่ใช่ผ้าใหม่ อะไรก็ตามแต่ แต่ก็สามารถจะระลึกได้ว่า ขณะนั้นไม่ใช่
สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น ถ้ายังมีความเข้าใจผิด มีความเห็นผิด ก็จะถูกคำข้อปฏิบัติผิด
และคิดว่า นั่นเป็นหนทางที่จะปลงบาป ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า

ดูกร พราหมณ์ ก็พิธีปลงบาปของพราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมมีด้วยประการไร
เล่า ฯ

๔๔๖

ทุกคนอยากจะหมดบาป ไม่อยากมีอกุศลเครื่องเศร้าหมองเลย แต่ก็น่าคิด
นำพิจารณาอย่างลึกซึ้งจริง ๆ ว่า การที่จะดับกิเลสได้จริง ๆ นั้น ควรจะเป็นไปด้วยวิธี
ใด ซึ่งข้อความในพระสูตรต่อไปมีว่า

ชาณฺสโสณิพราหมณฺ กราบพฺทูลว่

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พราหมณ์ทั้งหลายในโลกนี้ ในวันอุโบสถ สनทานเกล้า
นุ่งห่มผ้าไหมทั้งคู่อันใหม่ ทาแผ่นดินด้วยโคลย์สด ลาดด้วยหญ้าคาทั้งหลายที่เขียว
สดแล้ว สำเร็จการนอนในระหว่างกองทรายและเรือนไฟ ในราตรีนั้น พราหมณ์
เหล่านั้นย่อมลุกขึ้น ประนมอัญชลินมัสการไฟ ๓ ครั้ง ด้วยการกล่าวว่า ข้าพเจ้าขอ
ปลงบาปกะท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอปลงบาปกะท่านผู้เจริญ ดังนี้ และย่อมยังไฟให้อิ่ม
หน้าด้วยเนยใส น้ำมัน และเนยข้นอันเพียงพอ พอล่วงราตรีนั้นไป ย่อมเลี้ยง
พราหมณ์ทั้งหลายให้อิ่มหน้าด้วยขาทินิยาโภชนาหารอันประณีต

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พิธีปลงบาปของพราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมมีด้วย
ประการอย่างนี้แล ฯ

เอาบาปไปทิ้งเสียในไฟก็คงจะหมด ข้าพเจ้าขอปลงบาปกะท่านผู้เจริญ และ
ย่อมยังไฟให้อิ่มหน้าด้วยเนยใส น้ำมัน และเนยข้น และก็ปลงบาปไปเรื่อย ๆ รุ่งเช้าก็
ยังมีเลี้ยงพวกพราหมณ์ทั้งหลายให้อิ่มหน้าสำราญด้วยขาทินิยาโภชนาหารอันประณีต
ซึ่งเป็นกุศลขั้นทาน แต่ไม่ใช่การที่จะปลงบาปได้จริง ๆ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ พิธีปลงบาปของพราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมมีโดยประการอย่าง
อื่น ส่วนพิธีปลงบาปในวินัยของพระอริยะ ย่อมมีโดยประการอย่างอื่น ฯ

ชาณฺสโสณิพราหมณฺ กราบพฺทูลว่

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พิธีปลงบาปในวินัยของพระอริยะย่อมมีโดยประการใดเล่า ขอประทานพระวโรกาส ขอพระโคตมผู้เจริญ โปรดทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ตามพิธีปลงบาปในวินัยของพระอริยะด้วยเถิด ฯ

ท่านผู้ฟังคิดว่า จะปลงบาปได้อย่างไร พระธรรมมีมากทีเดียว ปลงเป็นชั้น ๆ ตามควรแก่ความสามารถ ตามควรแก่ความรู้ความเข้าใจถูก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ชาณฺฐโสณิพราหมณ์ทูลรับแต่พระผู้มีพระภาคแล้ว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากของปาณาติบาต เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ อริยสาวกนั้นครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละปาณาติบาต ย่อมปลงบาปจากปาณาติบาต

เรื่องธรรมดา ใคร ๆ ก็ว่าควรละ แต่ว่าละง่ายหรือละยาก ต้องพิจารณาจริง ๆ เห็นจริง ๆ ว่า วิบากของปาณาติบาต เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ ต้องเห็นจริง ๆ อย่างนี้ก่อน ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละปาณาติบาต ย่อมปลงบาปจากปาณาติบาต

ข้อความต่อไปมีว่า

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งอทินนาทาน เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ อริยสาวกนั้นครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละอทินนาทาน ย่อมปลงบาปจากอทินนาทาน

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งกาเมสุมิชฉาจาร เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ อริยสาวกนั้นครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละกาเมสุมิชฉาจาร ย่อมปลงบาปจากกาเมสุมิชฉาจาร

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งมุสาวาท เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ อริยสาวกนั้นครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละมุสาวาท ย่อมปลงบาปจากมุสาวาท

ปลงบ้างหรือยังมุสาวาท ปลงให้มากเท่าที่สามารถจะกระทำได้ เพราะว่าจะว่าระดับหมดจริง ๆ นี่ยาก แต่ก็ควรจะทำ

ข้อความต่อไปมีว่า

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งปิสุณาวาจา เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ อริยสาวกนั้นครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละปิสุณาวาจา ย่อมปลงบาปจากปิสุณาวาจา

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งมรฺสวาทา เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ อริยสาวกนั้นครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละมรฺสวาทา ย่อมปลงบาปจากมรฺสวาทา

เอาออกโดยวิธีอื่นไม่ได้ นอกจากวิธีละ ถ้าล่วงไป ถึงดเว้นไว้ทันที วิรติไว้ทันที นั่นเป็นหนทางเดียวที่จะปลงบาปจากมรฺสวาทาได้ จากกายทุจริตและวจีทุจริตทั้งหลายได้ ด้วยการวิริยอุตสาหะ สติเกิดขึ้นทันที ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จึงจะสามารถดับกิเลสเหล่านี้ได้เป็นสมุจเฉทจริง ๆ แต่ต้องอาศัยสติที่ระลึกได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งสัมผัปปลาปวาทา เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ อริยสาวกนั้นครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละสัมผัปปลาปวาทา ย่อมปลงบาปจากสัมผัปปลาปวาทา

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งอภิขเฌมา เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ อริยสาวกนั้นครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละอภิขเฌมา ย่อมปลงบาปจากอภิขเฌมา

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งพยาบาท เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ อริยสาวกนั้นครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละพยาบาท ย่อมปลงบาปจากพยาบาท

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งมิจฉาทิฏฐิ เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ อริยสาวกนั้นครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละมิจฉาทิฏฐิ ย่อมปลงบาปจากมิจฉาทิฏฐิ

ดูกร พราหมณ์ พิธีปลงบาปในวินัยของพระอริยะ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้แล ฯ

ชาณฺสโสณิพราหมณ์กราบทูลว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พิธีปลงบาปของพราหมณ์ทั้งหลายย่อมมีโดยประการอื่น ส่วนพิธีปลงบาปในวินัยของพระอริยะย่อมมีโดยประการอื่น ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็พิธีปลงบาปของพราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมไม่ถึงเสียที่ ๑๖ แห่งพิธีปลงบาปในวินัยของพระอริยะนี้

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษีตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ฯล ฯ ขอพระโคตมผู้เจริญ โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบ สูตรที่ ๑

ฟังง่ายมากใช่ไหม แต่ว่าปฏิบัติตามยากที่สุด ตราบใดที่ยังมีกิเลสอยู่

เรื่องง่าย ๆ ธรรมดา พระผู้มีพระภาคไม่ได้ให้กระทำการสิ่งอื่นที่ผิดไปจากการอบรมกาย วาจา ใจในชีวิตประจำวัน

ถ้าจะกล่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมไว้อย่างไรในเรื่องของการปลงบาป ก็เป็นเรื่องที่จำไม่ยาก แต่การประพฤติปฏิบัติตาม เป็นจุดประสงค์ของพระธรรม ไม่ใช่เพียงฟัง แต่จุดประสงค์ที่แท้จริง คือ การขัดเกลากิเลสจนสามารถประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้ครบถ้วนจริง ๆ ซึ่งถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่มีหนทางเลยที่จะประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้โดยครบถ้วนสมบูรณ์

จริง ๆ แม้แต่ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็ไม่ใช่ว่าเป็นผู้ที่หมดกิเลสแล้ว จึงได้อบรมเจริญสติปัฏฐาน แต่เป็นผู้ที่มีกิเลสมาก และจะละกิเลสนั้นให้น้อยลงได้ด้วยการอบรมเจริญสติปัฏฐานเท่านั้น ซึ่งการละคลายกิเลสเป็นไปตามความเป็นจริง ตามกำลังของสติปัญญาที่ได้อบรมเจริญแล้ว ด้วยเหตุนี้ในพระธรรมวินัยจะไม่พ้นจากเรื่องการอบรมเจริญสติปัฏฐานเลย

ใน **อังกุตตรนิกาย ทสกนิบาต ปัจโจโรหณีวรรคที่ ๒ ปัจโจโรหณีสสูตรที่ ๑ ข้อ ๑๑๙** ข้อความตอนต้นเหมือนใน **ชาณฺสโสณีวรรคที่ ๒** คือ ชาณฺสโสณีพราหมณ์ ก็ได้ทำอย่างนั้นในวันอุโบสถ และก็ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ชาณฺสโสณีพราหมณ์กราบทูลถามว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พิธีปลงบาปในวินัยของพระอริยะย่อมมีอย่างไรเล่า ขอประทานพระวโรกาส ขอพระโคตมผู้เจริญโปรดทรงแสดงธรรมโดยประการที่เป็นพิธีปลงบาปในวินัยของพระอริยะแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ฯ

ชาณฺสโสณีพราหมณ์ทูลรับแต่พระผู้มีพระภาคแล้ว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งมิจฉาทิฏฐิ เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ อริยสาวกนั้นครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละมิจฉาทิฏฐิ ย่อมปลงบาปจากมิจฉาทิฏฐิ

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งมิจฉาสังกัปปะ เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละมิจฉาสังกัปปะ ย่อมปลงบาปจากมิจฉาสังกัปปะ

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งมิจฉาวาจา เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละมิจฉาวาจา ย่อมปลงบาปจากมิจฉาวาจา

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งมิจจากัมมันตะ เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละมิจจากัมมันตะ ย่อมปลงบาปจากมิจจากัมมันตะ

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งมิจจาสมาธิ เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละมิจจาสมาธิ ย่อมปลงบาปจากมิจจาสมาธิ

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งมิจจาวายามะ เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละมิจจาวายามะ ย่อมปลงบาปจากมิจจาวายามะ

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งมิจจาสติ เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละมิจจาสติ ย่อมปลงบาปจากมิจจาสติ

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งมิจจาสมาธิ เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละมิจจาสมาธิ ย่อมปลงบาปจากมิจจาสมาธิ

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งมิจจัญญาน เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละมิจจัญญาน ย่อมปลงบาปจากมิจจัญญาน

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากแห่งมิจจาวิมุตติ เป็นสิ่งที่ชั่วช้าทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมละมิจจาวิมุตติ ย่อมปลงบาปจากมิจจาวิมุตติ

ดูกร พราหมณ์ พิธีปลงบาปในวินัยแห่งพระอริยะ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้แล ฯ

ชาณุสโสณีพราหมณ์กราบทูลว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พิธีปลงบาปของพราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมมีโดยประการอย่างอื่น ส่วนพิธีปลงบาปในวินัยของพระอริยะย่อมมีโดยประการอย่างอื่น ข้าแต่

พระโคตมผู้เจริญ ก็พิธีปลงบาปของพราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมไม่ถึงเสียที่ ๑๖ แห่งพิธีปลงบาปในวินัยแห่งพระอริยะนี้

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ฯลฯ ขอพระโคตมผู้เจริญโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบ สูตรที่ ๗

ท่านผู้ฟังละมิจฉาอะไรแล้วบ้าง มิจฉาสมาธิละหรือยัง ในเมื่อติดเสียแล้วจะละได้อย่างไร เพราะฉะนั้น ต้องทราบด้วยสติที่ระลึกไว้ในสภาพธรรมว่า สภาพธรรมนั้นเป็นสัมมาหรือเป็นมิจฉา จึงจะสามารถละได้

ถ. เท่าที่อาจารย์อธิบายมาก็แจ่มแจ้งดี แต่มีคำหนึ่งที่ยังสงสัย คำว่าปลงบาป คือทำอะไร

เรียกว่า ปลงบาป รู้สึกว่าเป็นคำโบราณเหลือเกิน ผมก็เรียนมาบ้าง แต่เขาไม่ได้แปลว่า ปลงบาป บาลีว่า ภรา หเว ปญฺชนฺธา ภารณิกุเขปนํ สุขํ แปลว่า ชนฺธ & เป็นภาระแล ภารณิกุเขปนํ สุขํ ไม่ใช่ปลงบาป แต่ตามศัพท์แปลว่า ชัดมันออกไปเสียข้างนอก

คำว่าปลงนี้ จะเหมือนอย่างว่า เราแบกของหอบของแล้วปลง คือ เอาลงวางไว้ หรืออย่างไร

ส. นี่เป็นเรื่องของภาษา ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาภาษาบาลี ไม่สามารถที่จะให้ความชัดเจนในศัพท์ที่คล้ายกัน หรืออาจจะมีอรรถคล้ายกัน แต่พยัญชนะต่างกัน

ถ. คำว่า งดเว้น ตามปกติที่เข้าใจในภาษาไทย งด คือ เว้น เว้น คือ งด แต่ตามที่กระผมฟังมา ภาษาบาลีแยกคำว่า งด เป็น อารตี แปลว่า งด ส่วนคำว่า เว้นนั้น เป็น วิรตี เขาอธิบายว่า งด คือ มีเจตนาที่จะไม่กระทำบาปเลย ส่วนเว้น หมายถึงว่า มีบาปที่จะให้กระทำต่อหน้า แต่เว้นเสียไม่ทำ มีสิทธิจะทำได้เหมือนกัน แต่เว้นเสียไม่ทำ ผมทราบมาอย่างนี้ จะถูกหรือไม่ถูกก็ไม่ทราบ

ส. ขอบพระคุณท่านผู้ฟังที่กรุณาให้ความหมายของอารตี วิรตี ซึ่งเป็นการถูกต้อง เพราะถ้ากล่าวถึงอภิธรรม ก็ได้แก่ วิรตีเจตสิก ไม่ใช่อารตีเจตสิก คือ สภาพของเจตสิกที่เกิดขึ้นกระทำกิจเว้นจากทุจริตกรรมในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น ถึงแม้จะใช้ศัพท์อย่างไรก็ตาม ก็เป็นเรื่องความละเอียดของสภาพธรรมของจิตที่เกิดขึ้นในแต่ละขณะ แต่ละครั้งด้วย

สำหรับฆราวาส มีศีลมากที่จะรักษาใหม่ หรือว่าจะมีประมาณสักเท่าไรดี ก็แล้วแต่อัธยาศัยและความสามารถของแต่ละบุคคล คือ แล้วแต่อุปนิสัยปัจจัย เพราะเหตุว่ากุศลธรรมทั้งหมดชื่อว่า สิกขา เพราะควรแก่การศึกษา การศึกษาในที่นี้ ไม่ใช่หมายความว่า เอามาอ่าน แต่สิกขาหมายความว่า ประพฤติปฏิบัติตาม

เพราะฉะนั้น กุศลธรรมทั้งหมดชื่อว่า สิกขา เพราะควรแก่การศึกษา ควรแก่การปฏิบัติ เพื่อที่จะได้ขัดเกลากิเลสยิ่งขึ้น

ข้อความใน **สิกขาปทวิภังคนิทเทโส** มีข้อความว่า

ส่วนศีล คือ สิกขาบท ๕, ๘, ๑๐ เป็นต้นนั้น ชื่อว่า ปทะ เพราะอรรถว่าเป็นที่ตั้งมั่นแห่งสิกขาเหล่านั้น

เพราะฉะนั้น องค์เหล่านั้นของศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ เป็นต้น องค์อย่างใดอย่างหนึ่งจึงชื่อว่า สิกขาบท เพราะความเป็นบทแห่งสิกขา คือ บทที่ควรประพฤติปฏิบัติ

สำหรับศีลของอุบาสก อุบาสิกา ใน **สัทธัมมปกาสินี อรรถกถา ขุททก-นิกาย ปฏิสัมภทามรรค สิลมยญาณนิทเทโส** มีข้อความว่า

มีสิกขาบทเป็นที่สุุดนั้นอย่างไร สำหรับอุบาสก อุบาสิกา มีศีล ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๘, ๑๐ ตามที่สมาทาน สำหรับสิกขมานา สามเณร สามเณรี มีสิกขาบท ๑๐ นี้คือ มีสิกขาบทเป็นขอบเขต

๔๔๗

สำหรับฆราวาส อุบาสก อุบาสิกา สามารถที่จะรักษาศีลได้ถึงศีล ๑๐ แต่ต้องตามระดับของคุณธรรมด้วย ถ้าเป็นผู้ที่ไม่ได้สะสมอุปนิสัยที่จะบรรลुकุณธรรมถึงขั้นที่จะรักษาศีล ๑๐ ก็รักษาไม่ได้ ลองเพียรดูว่า จะรักษาได้ไหม ถ้าไม่มีอุปนิสัยในการที่จะบรรลुकุณธรรมที่จะทำให้ถึงการรักษาศีลระดับนั้น

มีกาลเป็นที่สุดอย่างไร สำหรับอุบาสก อุบาสิกา เมื่อให้ท่าน ชื่อว่าสมาทานศีล มีการอสังคาส หรือการเลี้ยงดูเป็นที่สุด

สำหรับผู้ที่เป็นผู้ไปวัด ชื่อว่า สมาทานศีล มีวิหารเป็นที่สุด

ผู้ที่สมาทานศีลโดยกำหนด ๑ วัน ๒ วัน ๓ วัน หรือกำหนดวันคืนยิ่งกว่านั้น ชื่อว่า มีกาลเป็นที่สุด คือ มีกาลเป็นขอบเขต

เคยไหมที่คิดว่าจะรักษาศีลสัก ๑ วัน สัก ๒ วัน สัก ๓ วัน หรือว่าถ้าจะรักษาเสมอไปเป็นนิตย์ได้ ก็เพราะว่าท่านได้สะสมอบรมคุณธรรมที่เป็นอุปนิสัยสามารถที่จะรักษาได้เช่นนั้น

ใน **สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา วิภังคปกรณ์** มีข้อความว่า

คำว่า อุปาสิกสิกขา ได้แก่ สิกขาทั้งหลายอันอุบาสกทั้งหลายพึงศึกษา อุปาสิกสิกขานั้น ย่อมเป็นไปด้วยสามารถแห่งศีล ๕ และศีล ๑๐

คำว่า อุปาสิกสิกขา ได้แก่ สิกขาทั้งหลายอันอุบาสิกาทั้งหลายพึงรักษา อุปาสิกสิกขานั้น ย่อมเป็นไปด้วยสามารถแห่งศีล ๕ และศีล ๑๐

สำหรับอุบาสก อุบาสิกา ก็เช่นเดียวกัน บางท่านอาจจะไม่ทราบว่า ศีล ๘ และศีล ๑๐ มีอะไรบ้าง แต่ก็เห็นกำลังของฆราวาสผู้มีศรัทธาที่จะสะสมอุปนิสัยในการที่จะขัดเกลาจิตใจ ย่อมสามารถพากเพียรที่จะรักษาได้ถึงศีล ๑๐ ซึ่งแต่ละท่านทราบดีว่า ท่านสามารถที่จะรักษาได้เพียงระดับใด

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ท่านได้ฟังเรื่องของอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ท่านก็เกิดศรัทธาที่จะรักษาสักวันหนึ่ง แต่ว่าจะยากง่ายประการใด จะลำบากมากไหมสำหรับท่าน แต่สิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยในชีวิตของท่าน ทำให้ท่านลำบากเหลือเกินสำหรับการรักษาอุโบสถศีล เพราะแวดล้อมไปด้วยบุตรหลาน มิตรสหาย พอถึงเวลาเย็นก็มาชักชวนในการบริโภค ชิมนั่นนิด ชิมนี่หน่อย จนในที่สุดท่านไม่สามารถจะรักษาอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ได้ แต่ท่านสามารถที่จะรักษาศีล ๕ ได้แล้วแต่ความสามารถ ขณะใดจะล่วงหรือไม่ล่วง ก็แล้วแต่กำลังของกิเลส

เพราะฉะนั้น ขึ้นอยู่กับตัวท่าน และความสามารถ อุปนิสัยปัจจัยที่จะรักษาศีลในระดับใด แต่อาจจะมีปัจจัยที่ต้องการสะสมการขัดเกลาภิเลสเป็นพิเศษในบางกาล เช่น ในวันอุโบสถ ด้วยการรักษาอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ แต่ให้ทราบ ว่า จุดประสงค์ของการรักษาอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เพื่อที่จะให้บรรลุคุณธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์ในวันหนึ่ง

ขอล่าวถึงข้อความใน **อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ราชสูตรที่ ๒ ข้อ ๔๗๗** พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อแนะนำเทวดาชั้นดาวดึงส์ ได้ตรัสคาถาไว้ในเวลานั้นว่า แม้รชนใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึงเข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ สิ้นดีที่ที่ ๑๔ ที่ ๑๕ ที่ ๘ ของปักษี และสิ้นปาฏิหาริย์ปักษีด้วย ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คาถานี้แล ท้าวสักกะจอมเทพขับไล่ ไม่ถูก ภาสิตไว้ผิด ไม่ถูก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท้าวสักกะจอมเทพยังเป็นผู้ไม่ปราศจากราคะ โทสะ และโมหะ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้อรหันตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ เสร็จกิจที่ต้องทำแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุถึงประโยชน์ของตนแล้ว มีสังโยชน์ในภพหมดสิ้นแล้ว พ้นวิเศษแล้วเพราะรู้โดยชอบ ควรที่จะกล่าวคาถาว่า แม้รชนใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึงเข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ สิ้นดีที่ที่ ๑๔ ที่ ๑๕ ที่ ๘ ของปักษี

และสิ้นปฏิกิริยาปักษด้วย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้ปราศจากราคะ โทสะ และโมหะ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อแนะนำเทวดา ขึ้นดาวดึงส์ ได้ตรัสคาถาไว้ในเวลานั้นว่า แม้นรชนใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึงเข้าจำ อุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ สันติอิที่ ๑๔ ที่ ๑๕ ที่ ๘ ของปักษ และ สิ้นปฏิกิริยาปักษด้วย ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็คานานี้แน่แล ท้าวสักกะจอมเทพยังขบคิด ไม่ถูก ภาสิต ไว้ผิด ไม่ถูก ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท้าวสักกะจอมเทพยังเป็นผู้ไม่พ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ยังไม่พ้นไปจาก ทุกข์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้อรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ เสร็จกิจที่ต้อง ทำแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุถึงประโยชน์ของตนแล้ว มีสังโยชน์ในภพหมดสิ้นแล้ว พ้นวิเศษแล้วเพราะรู้โดยชอบ ควรที่จะกล่าวคาถาว่า แม้นรชนใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึง เข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ สันติอิที่ ๑๔ ที่ ๑๕ ที่ ๘ ของปักษ และสิ้นปฏิกิริยาปักษด้วย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า พ้นไปจากทุกข์แล้ว ฯ

ถ้าไม่ศึกษาพระธรรมจริง ๆ แม้แต่ท้าวสักกะจอมเทพก็ยังขบคิด ไม่ถูก ภาสิต ไว้ผิด ไม่ถูกได้ นี่เป็นการแสดงให้เห็นถึงความลึกซึ้งของสภาพธรรมที่พระผู้มีพระภาค ได้ทรงแสดง ได้ทรงบัญญัติ พร้อมทั้งเหตุและผลทุกประการ แม้แต่ในการที่จะรักษา อุโบสถศีล ก็มีจุดมุ่งหมายด้วยสำหรับผู้รักษาว่า ด้วยเหตุใดจึงรักษาอุโบสถศีล

ท่านผู้ฟังที่ยังไม่ได้เป็นพระอริยบุคคล จะเหมือนพระอริยบุคคลในขณะที่รักษา ศีล ๕ เพราะฉะนั้น ฆราวาสที่จะรักษาศีลอุโบสถ ก็เป็นการกระทำที่ประพฤตินิปฏิบัติ เช่นพระอรหันต์ แต่เมื่อยังไม่ถึง ยังไม่เป็น ก็ต้องเข้าใจจุดประสงค์ของการรักษา อุโบสถศีลว่า เพื่อที่จะได้ขัดเกลากิเลสเป็นพิเศษในกาลที่สามารถจะกระทำได้ เพื่อว่า วันหนึ่งการสะสมอุปนิสัยของการบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์นี้ จะได้ทำให้บรรลุถึง ความเป็นพระอรหันต์ได้จริง ๆ แต่ไม่ใช่ว่าอย่างรวดเร็วเลย

ข้อความใน **มังคลัตถทีปนีแปล** กล่าวว่าด้วยกรรมอันหาโทษมิได้ มีข้อความว่า

ผู้ที่ไม่สามารถสมาทานอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ควรรักษาศีล ๕ ตลอดเดือนทั้งสิ้น

คือ เป็นนิจศีล ไม่จำกัดกาล แต่เพื่อการขัดเกลากิเลสยิ่งขึ้น เมื่อมีโอกาสหรือเป็นกาลที่ท่านสามารถที่จะรักษากุโบสถศีลได้ ก็ควรที่จะอบรมรักษากุโบสถศีลเพื่อให้บรรลุคุณธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์

ถ. การรักษากุโบสถศีล จุดประสงค์มีแน่ ทำวสัฏกะพระองค์จะกล่าวผิดหรือถูกก็แล้วแต่ แต่ผู้ที่รักษากุโบสถศีล จุดประสงค์ของเขาต่างว่ำนั้นก็มีมาก ไม่ได้ปรารถนารักษากุโบสถศีลเพื่อเป็นทำวสัฏกะ แค่เพียงได้เกิดบนสวรรค์ก็พอ

แต่ผมสงสัยว่า ผู้ที่ทำสมาธิ จิตสงบจนได้ปฐมฌาน ได้รูปฌาน อรูปฌาน ได้บังเกิดในพรหมโลก วิบากที่บังเกิดในพรหมโลกไม่น่าจะชั่วช้าเลวทราม ทำไมพระผู้มีพระภาคตรัสสอนอย่างนั้น

สุ. สำหรับผู้ที่ยังเห็นว่าดี ก็ว่าไม่ชั่วช้าเลวทราม แต่ต้องเกิดอีก ต้องตายอีกเรื่อย ๆ ไม่สามารถที่จะละสังสารวัฏฏ์ได้ เมื่อยังเห็นว่าดี ก็ไม่พ้นไปจากชาติ ชรามรณะ

ใครก็ตามที่ยังมีความติด ความพอใจแม้ในสมาธิ สมานินั้นก็ไม่ได้ละกิเลส เพราะเหตุว่าเป็นที่ตั้งของกิเลส ทำให้มีความพอใจในสมานินั้น หรือการที่จะเกิดในพรหมโลก ก็ยังเป็นที่ตั้งของความยินดีพอใจ ไม่ใช่สมาธิที่สามารถที่จะดับกิเลสละกิเลส เมื่อมีการเกิดขึ้นเป็นสังสารวัฏฏ์ ถ้ายังเห็นว่าดี ก็เกิดต่อไปในสังสารวัฏฏ์

สำหรับข้อความที่ทำวสัฏกะกล่าว ท่านผู้ฟังก็จะเห็นได้ว่า ถ้าไม่เข้าใจจุดประสงค์จริง ๆ ของการรักษากุโบสถศีล ท่านปรารถนาเพียงแค่วสัฏกะ แม้ทำวสัฏกะจอมเทพเอง ก็ได้ตรัสคาถาว่า **แม้รชนใดพึงเป็นเช่นเรา** คือ การเป็นเพียงทำวสัฏกะเป็นเพียงจอมเทพของสวสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เท่านั้น ก็พึงเข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ สันติทีที่ ๑๔ ที่ ๑๕ ที่ ๘ ของปั๊กซ์ และสันปาฏิหาริย์ปั๊กซ์ด้วย

ต้องการเพียงแค่นั้น ผลเท่านั้นเองหรือในการที่จะรักษาอุโบสถศีล

แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คาถานี้แล ท้าวสักกะจอมเทพ
ขบผิด ไม่ถูก ภาสิตไว้ผิด ไม่ถูก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท้าวสักกะจอมเทพยัง
เป็นผู้ไม่ปราศจากราคะ โทสะ และโมหะ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้อรหันตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ เสร็จกิจที่ต้อง
ทำแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุถึงประโยชน์ของตนแล้ว มีสังโยชน์ในภพหมดสิ้นแล้ว
พ้นวิเศษแล้ว เพราะรู้โดยชอบ ควรที่จะกล่าวคาถาว่า แม้นรชนใดพึงเป็นเช่นเรา นี้
คือจุดประสงค์ของการที่จะรักษาอุโบสถศีล ก็พึงเข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘
ประการ สันติเถที่ ๑๔ ที่ ๑๕ ที่ ๘ ของปั๊กซ์ และสิ้นปาฏิหาริย์ปั๊กซ์ด้วย ฯ

เพราะฉะนั้น ท่านเข้าใจผิดหรือเข้าใจถูก มีเจตนา มีจุดประสงค์อย่างไรในการ
รักษาอุโบสถศีล

หลายท่านมีตัณหาหรือความต้องการที่เหนียวแน่นเหลือเกิน เพราะมักจะถาม
ว่า ทำอย่างไรถึงจะได้ผลของบุญมาก ๆ แสดงถึงอะไร แม้แต่การที่จะรักษาอุโบสถศีล
จุดประสงค์ก็คลาดเคลื่อนแล้ว คือ ไม่รู้จุดประสงค์ของการรักษาอุโบสถศีลว่า เพื่อ
การบรรลุคุณธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์

ถ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ท้าวสักกะกล่าวผิด ผิดในที่นี้หมายความว่า
ผู้ที่รักษาอุโบสถศีลแล้ว จุดประสงค์ที่เพื่อไปบังเกิดเป็นเทวดา หรือเป็นท้าวสักกะนั้น
บังเกิดไม่ได้ หรืออย่างไร

สุ. เกิดได้ ขอให้เหตุผลสมควรแก่ผล แต่จุดประสงค์ผิด เพราะฉะนั้น การ
กระทำใด ๆ ถ้าไม่เข้าใจในจุดประสงค์ที่แท้จริง จะเห็นได้ว่า ไม่เป็นไปตามควรแก่
สิกขาบท คือ การศึกษาการปฏิบัตินั้นเลย

อย่างเช่น บางท่านอยากจะได้บุญมาก ๆ เลยรักษาอุโบสถศีล แต่ว่าไม่ได้ขัด
เกลอะไรเลย มีไหม เพียงแต่ทราบว่าเป็นศีล ๘ อุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘
มีอะไรบ้าง และก็รักษา แต่กิเลสไม่ได้ขัด ซึ่งถ้าศึกษาต่อไป จะทราบได้จริง ๆ ว่า ผู้ที่
รักษาอุโบสถศีลนี้ ขัดเกลายิ่งขึ้นจากศีล ๕ อย่างไรบ้าง

ถ. ขอความกรุณาอธิบายความหมายของพุทธภาษิตที่ว่า ความผิดเสมอด้วยโทษะไม่มี และทุกข์เสมอด้วยขันธไม่มี

ส. ถ้าจะเอาอย่างง่าย ๆ ธรรมดา เวลาที่เกิดโกรธขึ้น แทนที่จะคิดอะไรในทางที่ถูกต้อง ก็อาจจะคิดและกระทำในทางที่ผิดก็ได้

ทุกข์ใดก็ไม่เสมอด้วยขันธ จริง แต่ว่าเห็นยาก เกิดมานี้อะไรเกิด ขันธเกิดลำบากใหม่เกิดมาแล้ว อะไรลำบาก อะไรทุกข์ ก็ขันธทุกข์ อย่างง่าย ๆ ธรรมดาก็อย่างนี้ และก็คิดเอาเองได้อีกมากทีเดียว

ตลอดเวลาที่กำลังนั่งอยู่นี้ ขันธทั้งนั้น ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ขันธ ทั้งรูปขันธ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ และขันธทั้งหมดเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และกัณฑ์ นี่คือทุกข์อย่างยิ่ง เพราะเหตุว่าไม่ได้อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาจริง ๆ ไม่อยู่ในบังคับบัญชาได้เลย ทุกข์ใหม่ บังคับไม่ได้ อยากจะทำอะไร แต่ไม่ได้ตั้งใจ บังคับให้เป็นอย่างใจไม่ได้ เพราะฉะนั้น ขันธทั้งหมดเป็นทุกข์ เพราะเหตุว่าไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา

ขันธใดจะเกิดวันไหน เมื่อไร ขณะใด ก็เพราะเหตุปัจจัยทั้งสิ้น ถ้าไม่มีปัจจัยที่จะให้ขันธนั้นเกิด ขันธนั้นก็เกิดไม่ได้ เพราะฉะนั้น ทุกข์เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และกัณฑ์ไป ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา จึงเป็นทุกข์อย่างยิ่ง

ถ. ปาฏิหาริย์ปักษเป็นอย่างไร

ส. ระหว่างพรรษาเป็นปาฏิหาริย์ปักษ

ถ. อุโบสถศีลที่อาจารย์กล่าวว่า ๕ ข้อแรกต่างกับศีล ๕ ของอาจารย์ช่วยอธิบายด้วยว่า ต่างกันอย่างไร

ส. คือ ผู้ที่รักษาอุโบสถศีล รักษาขัดเกลาเป็นพิเศษยิ่งขึ้น แม้แต่ในศีล ๕ ซึ่งเป็นนิจศีล ตัวอย่างเช่น ถ้าท่านรักษาศีล ๕ วิริตการฆาตว์ แต่ผู้ที่รักษาอุโบสถศีล ต้องไม่มีแม้แต่ความคิดที่จะเบียดเบียน หรือที่จะฆ่าด้วย บางทีคิดไว้ในใจใช้ใหม่สำหรับบางท่าน วันนี้รักษาอุโบสถศีล แต่ว่าจิตยังไม่ประกอบด้วยเมตตาเช่น

พระอรหันต์ เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะขัดเกลาต้องเห็นกิเลสจริง ๆ ว่าเป็นอย่างไร และการที่จะขัดเกลายิ่งขึ้น สภาพของจิตจะต้องเป็นอย่างไร

ไม่ใช่ชื่อว่า มี ๘ อุโบสถศีลประกอบด้วยองค์ ๘ ก็รู้ว่า ๘ คืออะไรบ้าง แต่ไม่เข้าใจการที่จะประพฤติตามองค์ทั้ง ๘ นั้นเลย อย่างนั้นก็ไม่ใช่การขัดเกลากิเลสเป็นพิเศษยิ่งขึ้นตามกาลที่สามารถจะกระทำได้

อย่างข้ออทินนาทาน ท่านที่ละเว้น ไม่ถือเอาวัตถุที่เจ้าของไม่ได้ให้ บางทีเห็นว่าไม่สำคัญ ไม่ใช่วัตถุใหญ่ ไม่มีราคา เพราะฉะนั้น ท่านก็ถือเอามาเป็นประโยชน์ของท่านในขณะนั้น อย่างนี้อทินนาทานหรือเปล่า หิริเกิดหรือเปล่า แต่ถ้าเป็นผู้ที่รักษาอุโบสถศีล สติระลึกรู้สภาพธรรม และวิริยยิ่งขึ้น

ถ้าท่านศึกษาในพระวินัยปิฎก จะเห็นความละเอียดยิ่งขึ้นของการที่จะปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติ เช่น ของที่เจ้าของหวงแหนหรือไม่ได้ให้นั้นคืออะไร คือ สิ่งที่ยังไม่ได้ประเคนตามพระวินัยบัญญัติ ทายก ทายิกา อุบาสก อุบาสิกา นำมาถวาย แต่ถ้าไม่ประเคน ก็ถือว่าวัตถุนั้นเป็นวัตถุที่เจ้าของไม่ได้ให้

เพราะฉะนั้น เรื่องของกิเลสไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยเลย เป็นเรื่องจริงและมีข้อประพฤติปฏิบัติขัดเกลามากมายจริง ๆ ที่จะเป็นอุปนิสัยสยบปัจจัยที่จะให้ละกิเลสได้จริง ๆ เป็นสมุจเฉท

๔๔๘

ณ. ความรู้สึก กับความรู้สึกตัว ความรู้สึก องค์ธรรมได้แก่ เวทนา
ความรู้สึกตัว องค์ธรรมได้แก่ สติ แต่ก็คือ รู้สึก ๆ ด้วยกัน

องค์ธรรม ๒ องค์นี้ใกล้เคียงกันเหลือเกิน บางครั้งแยกไม่ค่อยออก ขอความ
กรุณาอาจารย์ช่วยอธิบายองค์ธรรมทั้ง ๒ นี้ว่า ต่างกันอย่างไร ตรงไหน

ส. ความรู้สึกที่เป็นเวทนาเจตสิก หมายความว่าถึงสภาพความรู้สึกดีใจ
เสียใจ สุข ทุกข์ หรืออทุกข์ขมสุข ซึ่งได้แก่ อุเบกขาเวทนา ไม่เกี่ยวกับความรู้สึกตัวที่
เป็นสติ ซึ่งเป็นการระลึกได้ การระลึกรู้ในสิ่งที่กำลังปรากฏ

อรรถที่ใกล้เคียงมากกับสภาพลักษณะของสติ คือ การระลึกรู้ในลักษณะของ
สิ่งที่กำลังปรากฏ ระลึก หมายความว่า ไม่หลงลืมที่จะรู้ในลักษณะของสิ่งที่กำลัง
ปรากฏในขณะนี้ตามความเป็นจริง และสำเนียง สังกต จนเป็นความรู้ทันที่สติ
เกิดได้ว่า เป็นสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะว่าเป็นเพียงสภาพที่
กำลังรู้ทางตา หรือว่าเป็นแต่เพียงสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเท่านั้น

ต้องอบรมมาก จนเป็นความรู้จริง ๆ อย่าข้าม ข้อสำคัญคืออย่าข้าม ถ้าไม่รู้
ก็ไม่รู้ และก็ค่อย ๆ รู้ขึ้น

ทางตา เมื่อวันก่อนไม่รู้ ก็ไม่รู้ แต่วันนี้ค่อย ๆ ระลึก ค่อย ๆ รู้ขึ้น เพิ่มขึ้น แต่
ว่าจะไม่เป็นไปอย่างรวดเร็ว

ผลที่จะเกิดขึ้นเป็นอย่างไร ยังไม่ทราบเลย แต่เดา ไซ้ไหม

คาดคะเนว่า ผลคงจะประจักษ์ลักษณะของนามธรรมเป็นอย่างนั้น เวลา
ประจักษ์ลักษณะของรูปธรรม ก็ต้องเป็นอย่างนี้ นี่คือผลที่นึกคาดคะเน ตราบใดที่ผล
ยังไม่เกิด และก็อดหวังว่าผลอย่างนั้น ๆ จะเกิดไม่ได้

แต่ถึงจะหวังสักเท่าไรก็ไม่ถูก ยังไม่ใช่ผลจริง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วเพราะเหตุสมควร แก่ผลนั้น ขณะนี้ถ้าจะนึกถึงผล ก็เพียงแต่การเดา นึกคาดคะเน และหวังว่าเวลาที่ผล อย่างนั้นจะเกิด ก็คงจะเป็นในลักษณะอย่างนั้น ๆ

เพราะฉะนั้น ทางที่ดี อย่าเดาผล อย่าหวังผล อย่าคาดคะเนว่า ผลจะเป็น อย่างไม่รู้ แต่อบรมเจริญเหตุเท่านั้น เมื่อเหตุสมควรแก่ผลเมื่อไร ผลนั้นจะปรากฏให้รู้ แจ่ม ให้รู้ชัด ธรรมย่อมปรากฏแก่ผู้รู้แล้ว แต่ผู้ใดที่ยังไม่ได้รู้ ธรรมจะปรากฏใน ลักษณะนั้นไม่ได้

ในคราวก่อน มีท่านที่สงสัยว่า เวลาที่ท่านฟังเทปรายการแนวทางเจริญสติ- ปัฏฐาน เป็นปัจจัยให้สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้บ่อย แต่ เวลาที่ท่านไปรักษาศีลอุโบสถที่วัด สติไม่ค่อยจะเกิด เพราะฉะนั้น ท่านก็มีความสงสัย ว่า ท่านควรจะเลือกอย่างไร คือ เลือกที่จะฟังเทปรายการแนวทางเจริญสติปัฏฐาน ที่ท่านอัดไว้ หรือว่าท่านจะไปรักษาศีลอุโบสถดี

แต่ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า เรื่องของความต้องการ และเรื่องของความยึดถือ สภาพธรรมว่าเป็นตัวตนนั้นละเอียดมาก เป็นเหตุให้เกิดการคิดที่จะเลือกว่า ควรจะฟัง เทปซึ่งเป็นปัจจัยให้สติเกิดระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม หรือจะรักษาศีล อุโบสถ ถ้าเกิดสงสัยอย่างนี้ขึ้นมา ก็ทราบได้ทีเดียวว่า เป็นเพราะความยึดถือสภาพ ธรรมว่าเป็นตัวตน ซึ่งถ้าเป็นการขัดเกลากิเลส ตัดสินไม่ยากใช่ไหม และวิธีเดียวที่จะ ละคลาย ขัดเกลากุศล ก็ด้วยการอบรมเจริญกุศลทุกประการที่สามารถจะกระทำได้

ถ้าเข้าใจอย่างนี้ ทั้ง ๒ ก็ไม่ขัดกันใช่ไหม เพราะว่าจุดประสงค์ของการอบรม เจริญสติปัฏฐาน ก็เพื่อที่จะระลึกถึงสภาพธรรมที่ปรากฏให้ปัญญาารู้ และละคลายการ ยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นตัวตน ส่วนการรักษาศีลอุโบสถนั้น ก็เพราะว่าเป็นกาลที่ สามารถจะกระทำ เป็นการอบรมขัดเกลาให้ยิ่งขึ้น ให้ถึงวันที่วันหนึ่งก็จะมีอุปนิสัย- ปัจจัยที่จะทำให้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ได้

เมื่อเป็นอย่างนี้ ทั้ง ๒ ประการนี้ไม่ขัดกันเลย คือ จุดประสงค์ของการเจริญ- สติปัฏฐานและการรักษาศีลอุโบสถนั้น เพื่อการขัดเกลา

สำหรับท่านที่รักษาศีล ๕ แต่ยังไม่ได้รับรักษาศีลอุโบสถ ถ้าสติระลึกถึงลักษณะสภาพของจิตก็ทราบว่าเป็นจิตเป็นอย่างไรนั้น ๆ แม้ในการวิริยอุตสาหะในเรื่องของศีล ๕ ก็เป็นเพราะมีอุปนิสัยสยบปัจจัยที่จะรักษาศีล ๕ แต่ถ้าเป็นผู้ที่ไม่ได้สะสมอุปนิสัยสยบปัจจัยมาเลย แม้ศีล ๕ ก็รักษาไม่ได้

คนเราไม่เหมือนกัน ที่จะให้ทุกคนสามารถที่จะรักษาศีล ๕ ได้เสมอกันหมด เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไม่ได้ หรือว่าที่จะให้บุคคลทั้งหลายรักษาศีลอุโบสถเสมอกันทั้งหมด ก็เป็นสิ่งที่ไปได้ไม่ได้ แต่สภาพธรรมใดที่เกิดขึ้นแล้วเท่านั้น จึงจะเป็นการพิสูจน์ให้รู้ว่า เพราะมีอุปนิสัยสยบปัจจัยสะสมมาที่จะทำให้สภาพธรรมนั้นเกิดขึ้นได้ สภาพธรรมนั้นจึงเกิดขึ้นได้ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลเลย

แม้ว่าบางท่านจะยังคงยึดถือว่า เป็นตัวท่านที่เลือก หรือที่สามารถจะบังคับได้ แต่ตามความเป็นจริงแล้ว การตัดสินใจ หรือการที่จะเลือกกระทำการหนึ่งสิ่งใดนั้น ก็ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่สะสมมาเป็นปัจจัยให้เลือกอย่างนั้น ให้คิดอย่างนั้น ให้ทำอย่างนั้น

อีกปัญหาหนึ่ง ท่านผู้ฟังถามว่า ได้อ่านพบในพระไตรปิฎกมีข้อความว่า ให้ผู้ที่จะอบรมเจริญปัญญาละคลายกิเลส พากเพียรอย่างมาก ถึงแม้ว่าเลือด เนื้อ เอ็น กระดูกจะเหือดแห้งไป ก็ไม่ควรที่จะละความเพียรในการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ถ้าท่านผู้ใดได้ผ่านพยัญชนะนี้แล้วไม่พิจารณา ท่านจะมีความเข้าใจผิดว่า จะต้องนั่งในอิริยาบถที่เป็นการขัดสมาธิหรืออะไรก็ตามแต่ และไม่ลุกขึ้นเลยจนกว่าจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เหมือนเมื่อครั้งที่พระผู้มีพระภาคจะตรัสรู้พระอนุตรตรัสมาสัมโพธิญาณ ซึ่งในพระสูตรนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุจบแล้ว ก็ไม่ได้มีภิกษุที่อินทรียังไม้แก่กล้าไปนั่งและกิริยาที่จะให้ตรัสรู้ แม้เลือด เนื้อ เอ็น กระดูกจะเหือดแห้งเลย แต่พระภิกษุทั้งหลายท่านก็ดำเนินชีวิตเป็นปกติ มีการบิณฑบาต มีการประกอบกิจตามปกติ ท่านเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง และเมื่ออินทรีไม้แก่กล้าเมื่อไร เมื่อนั้นจึงจะสามารถรู้แจ้ง

อริยสังขธรรมได้ ซึ่งก็ไม่สามารถที่จะรู้ตนเองได้ว่า การสะสมอบรมมาที่จะรู้แจ้งอริยสังขธรรมนั้นจะแก้ถึงถึงความสมบูรณ์ในขณะใด

แต่ใครก็ตามที่กิเลสยังมากเหลือเกิน แม้นามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ก็ยังไม่รู้เลยว่า ขณะที่กำลังเห็นไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงนามธรรมอย่างไร เป็นแต่เพียงรูปธรรมอย่างไร กำลังได้ยินในขณะนี้ ก็ยังไม่ได้รู้ชัดจริง ๆ ว่า สภาพของนามธรรมที่ไม่ใช่เสียง และสภาพของเสียงซึ่งไม่ใช่นามธรรมต่างกันอย่างไร ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ถ้ายังไม่เป็นการรู้ชัดในสภาพของนามธรรม และรูปธรรมตามความเป็นจริงอย่างนี้ และจะไปนั่งไม่ลุกขึ้นเลย จนเลือด เนื้อ กระดูกแห้งเหือดไป ก็ไม่สามารถที่จะทำให้ประจักษ์แจ้งอริยสังขธรรมได้

การศึกษาธรรม จะต้องศึกษา พิจารณา อบรม ปฏิบัติ สอบทาน และเทียบเคียง จนกระทั่งรู้จริงว่า หนทางใดเป็นหนทางปฏิบัติที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสังขธรรมได้ เพราะว่าไม้สดที่แช่น้ำอยู่ที่จะเป็นไม้แห้งได้ จะต้องเจริญอบรม หรือจะอย่างไร ไม้สดที่ชุ่มด้วยยางแช่อยู่ในน้ำจึงจะเป็นไม้แห้ง ที่สามารถจะเป็นปัจจัยให้เกิดไฟได้ เมื่อถึงกาลที่สมควร

เพราะฉะนั้น การที่จะเปลี่ยนจากไม้สดเป็นไม้แห้ง ก็ด้วยการอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น มากขึ้น ทัวขึ้น ชื่นขึ้น ชัดขึ้น ละคลายมากขึ้น นี่เป็นหนทางที่จะทำให้เมื่อถึงกาลที่ปัญญาจะสมบูรณ์ถึงการรู้แจ้งอริยสังขธรรม จึงจะรู้แจ้งอริยสังขได้

แต่ไม่ใช่เพียงอ่าน และเข้าใจเองว่า ถ้าใช้ความพากเพียร นั่งไม่ลุกขึ้นเลย จะสามารถทำให้รู้แจ้งอริยสังขธรรมได้ เพราะว่าท่านเองเป็นผู้ที่ทราบ ว่า ท่านรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมบ้างหรือยัง หรือว่ายังไม่รู้เลย ยังจะต้องอบรมเจริญสติอีกมากกว่าจะเป็นความจริง ๆ ว่า นามธรรมเป็นอย่างไร รูปธรรมเป็นอย่างไร จึงจะสามารถประจักษ์ในความไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนของนามธรรมและรูปธรรมได้

ขอกล่าวถึงข้อความใน พระไตรปิฎก ใน อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต
โลณผลวรรคที่ ๕ อัจฉายิกสูตร ข้อ ๕๓๒ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรริบด่วนทำของคฤหบดีชาวนา ๓ อย่างเหล่านี้
๓ อย่างเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คฤหบดีชาวนาในโลกนี้ ต้องริบเร่งไถนาให้ดี คราดนาให้
เรียบร้อย ครั้นแล้วต้องริบเร่งเพาะพืชลงไป ครั้นแล้วริบเร่งไขเอาน้ำเข้าบ้าง ระบาย
เอาน้ำออกเสียบ้าง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรริบด่วนทำของคฤหบดีชาวนา ๓ อย่างนี้แล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คฤหบดีชาวนานั้น ไม่มีฤทธิ์หรืออำนาจบันดาลว่า
ข้าวเปลือกของเราจะเกิดในวันนี้ พรุ่งนี้จะมีท้อง มะรืนนี้จึงหุงได้ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย
โดยที่แท้ สมัยที่ข้าวเปลือกของคฤหบดีชาวนานั้นมีความแปรเพราะฤดู เกิดก็ดี มี
ท้องก็ดี หุงได้ก็ดี มีอยู่

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล กิจที่ควรริบทำของภิกษุ ๓ อย่างนี้
๓ อย่างเป็นไฉน คือ การสมาทานอธิศีลสิกขา ๑ การสมาทานอธิจิตสิกขา ๑ การ
สมาทานอธิปัญญาสิกขา ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรริบด่วนทำของภิกษุ ๓ อย่างนี้แล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นไม่มีฤทธิ์หรืออำนาจบันดาลว่า จิตของเราจะ
พ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือนั่นด้วยอุปาทานในวันนี้แหละ หรือมิฉะนั้นก็ในวัน
พรุ่งนี้ หรือในวันมะรืนนี้ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย โดยที่แท้ สมัยที่จิตของภิกษุนั้น
ผู้ศึกษาอธิศีลอยู่ก็ดี ผู้ศึกษาอธิจิตอยู่ก็ดี ผู้ศึกษาอธิปัญญาอยู่ก็ดี หลุดพ้นจาก
อาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือนั่นมีอยู่ เพราะเหตุฉะนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
พึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักมีฉันทะอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิศีลสิกขา เราจักมี
ฉันทะอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิจิตสิกขา เราจักมีฉันทะอย่างแรงกล้าในการ
สมาทานอธิปัญญาสิกขา

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบเทียบการอบรมเจริญมรรคมีองค์ ๘ กับชาวนาในโลกนี้ คือ ต้องรีบเร่งไถนาให้ดี คราดนาให้เรียบร่อย ครั้นแล้วต้องรีบเร่งเพาะพืชลงไป ครั้นแล้วรีบเร่งไถเอาหน้าเข้าบ้าง ระบายน้ำออกเสียบ้าง นี่เป็นกิจของชาวนา แต่กิจที่ควรรีบทำของพระภิกษุ ๓ อย่าง คือ การสมาทานอธิศีลสิกขา การสมาทานอธิจิตสิกขา การสมาทานอธิปัญญาสิกขา ซึ่งก็ได้แก่ การอบรมเจริญมรรคมีองค์ ๘ นั้นเอง และเวลาที่อบรมเจริญมรรคมีองค์ ๘ นี้ ถ้าไม่มีความรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง ไม่มีอะไรเลยที่สามารถจะไปรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

เพราะฉะนั้น ที่ชาวนารีบเร่งไถนาให้ดี คราดนาให้เรียบร่อย รีบเร่งเพาะพืชลงไป นี่เป็นการตระเตรียม ว่าจะได้ผลที่เกิดจากการทำนา ฉนใด การที่ปัญญาจะสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็จะต้องอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ถ้าจะรีบเร่ง คือ ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ทันที จึงจะเป็นการตระเตรียมเหมือนชาวนาที่ดำเนินการทำนาเป็นขั้น ๆ

ผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม จะต้องอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จนกว่าปัญญาจะคมกล้า สามารถที่จะแทงตลอดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริงได้

ถ. ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลายให้เร่งความเพียร จนกระทั่งเลือดเนื้อทั้งหมดเหือดแห้งไปก็ดี ให้เร่งความเพียร และอาจารย์ก็อธิบายว่า ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ก็ไม่ได้ปฏิบัติตามที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสสอนไว้อย่างนั้น คือ การไปนั่งทำความเพียรให้เลือดก็ดี เนื้อก็ดี ให้เหือดแห้งไปนั้น ถ้าอินทรีย์ยังไม่สมบูรณ์แล้ว ก็จะตายเสียเปล่า ไม่ได้บรรลุคุณธรรมอะไรทั้งนั้น

ในเมื่อเป็นแบบนี้ คำสอนของพระพุทธองค์สูตรนี้ก็ไม่เป็นประโยชน์ ขัดกับความเข้าใจของเราว่า คำสอนของพระผู้มีพระภาคมีประโยชน์ทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ในเมื่อเป็นแบบนี้ สูตรนี้ก็ไม่เป็นประโยชน์เลย

ความเพียรในที่นี้ ความเพียรในมรรคมงคล ๘ นั้น เป็นเจตสิกดวงหนึ่งซึ่งเกิดกับจิต ถ้าขณะที่สังเกต ลำเหนียกรูปหนึ่งรูปใด นามหนึ่งนามใด ขณะนั้นความเพียรมีอยู่แล้ว แต่ที่จะไปเพียรนั่งให้เนื้อหรือเลือดเหือดแห้งไปอย่างนั้น ลักษณะนั้นจะจัดว่าเป็นความเพียรหรือไม่

ส. ไม่ใช่ว่า พระภิกษุจะไม่ปฏิบัติตามที่พระผู้มีพระภาคทรงพร่ำสอน หรือทรงโอวาท แต่ปฏิบัติตามด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องว่า เพียรนั้น คือ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง ขณะนี้เพียรได้แล้ว ถ้าจะกระทำตามคำสอนจริง ๆ รีบเร่ง คือ ระลึกรู้ในขณะนี้

ความเป็นอยู่จะยากลำบากสักเท่าไร อย่างไร ไม่มีใครจะรู้ชะตากรรมของชีวิต แม้แต่ของบรรดาพระภิกษุว่า จะเกิดทุกข์ภิกขุภัยเมื่อไร จะมีการเจ็บไข้ได้ป่วยอย่างไรก็ตาม ไม่ควรที่จะละเว้นความเพียรในการที่จะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นปรากฏเพราะมีเหตุปัจจัยทำให้เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ถ้าเข้าใจสูตรนี้ผิด ก็จะได้คิดว่า ทนที่ที่ทรงแสดงพระธรรมสูตรนี้จบลง พระภิกษุทั้งหลายจะมีประมาณสักเท่าไรก็ตามที่กำลังฟังอยู่ ก็จะต้องนั่งอยู่ที่นั่นไม่ไปไหนเลย จนกว่าจะบรรลุลุทธิยสังขาร แต่ไม่มีที่จะกล่าวอย่างนั้น

ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นทั้งนั้น ท่านก็ดำเนินชีวิตของท่านเป็นปกติตามพระวินัยบัญญัติ ในเมื่ออินทรีย์ยังไม่แก่กล้า ยังต้องมีกิจที่จะต้องบริหารร่างกาย มีกิจของสงฆ์ที่ยังจะต้องกระทำ ท่านก็กระทำ พร้อมกับการรีบเร่ง ด้วยการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทันที

๔๔๙

ถ. พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า อวสุสุสุสตฺตฺต เม ท่านหมายถึงตัวของท่านเอง ไม่ได้ไปสอนคนอื่นให้นั่งจนเลือดเหือดแห้ง อวสุสุสุสตฺตฺต คือ จงเหือดแห้ง เม ของเรา คือ พระพุทธเจ้า มัสโลหิตฺต คือ เลือดเนื้อของท่าน เวลาที่ท่านนั่งบำเพ็ญสมาธิโพธิญาณได้โพธิบัลลังก์

สุ. ที่อื่นก็มีปรากฏเรื่องของความเพียร ถ้ามีหนทางใดที่พระผู้มีพระภาคจะทรงพร่ำสอนโอวาทให้เห็นกิจที่ควรเร่งกระทำทันทีด้วยนัยอุบายใด ๆ ด้วยพระธรรมเทศนาประการใด ก็ทรงแสดงไว้ทั้งหมด เป็นเรื่องของอินทรีย์ ที่ถึงแม้ว่าจะทรงแสดงกับพระภิกษุทั้งหลายให้มีความพากเพียรอย่างนี้ แต่ไม่ได้หมายความว่า ให้นั่งไม่ลุกเลย ไม่อย่างนั้นในพระไตรปิฎกจะต้องมีข้อความว่า หลังจากที่ทรงแสดงพระสูตรนี้จบลง ภิกษุก็นั่งอยู่อย่างนั้นไม่ได้ลุกขึ้นเลย ซึ่งก็ไม่มี และท่านผู้ฟังก็จะพิสูจน์ธรรมได้ด้วยตัวของท่านเองจริง ๆ ว่า ขณะนี้ ถ้าไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ นั่งไม่ลุก จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ไหม

แต่ถ้าเมื่อไรท่านอบรมเจริญไป ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เมื่อสภาพธรรมสมควรแก่การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเมื่อไร ก็ไม่มีผู้ใดสามารถที่จะไปยับยั้งได้ การรู้แจ้งอริยสัจธรรมก็ต้องเกิดขึ้น

ไม่ใช่ว่า พระภิกษุท่านไม่ปฏิบัติตาม ท่านปฏิบัติตามด้วยความเข้าใจถูก ซึ่งท่านก็ดำรงชีวิต ดำเนินชีวิตไปตามปกติในเพศของบรรพชิต บริหารร่างกายตามปกติ กระทำกิจของสงฆ์ตามปกติ แต่รีบเร่งกระทำความเพียร โดยการระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏ

และสำหรับเรื่องของการเข้าใจผิดในข้อปฏิบัติก็ตาม หรือว่าความเห็นผิดในข้อปฏิบัติก็ตาม เป็นเรื่องยากเหลือเกินที่จะแก้ไขบุคคลที่ไม่ได้สะสมมาที่จะมนสิการหรือพิจารณาในเหตุผลให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง ทั้ง ๆ ที่ฟังด้วยกัน ท่านหนึ่ง

สามารถที่จะพิจารณา มนสิการในเหตุผลตามคลองของธรรมตรงตามความเป็นจริงได้ แต่อีกท่านไม่พิจารณาเลย และก็ไม่ได้เข้าใจด้วย

เมื่อผู้ใดไม่ได้สะสมเหตุปัจจัยมาที่จะพิจารณาธรรมให้ถูกต้องตามคลองของธรรม บุคคลอื่นก็ไม่สามารถที่จะไปแก้ไข หรือไปเปลี่ยนแปลงปัจจัยของเขาที่สะสมมาที่จะเห็นผิด ให้กลับเป็นการพิจารณาธรรมด้วยความแยบคายได้ แม้ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพานก็ตาม

ใน **อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ภรณทุสฺสตร** มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท เสด็จถึงพระนครกบิลพัสดุ์ เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ ได้ทรงสดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จถึงพระนครกบิลพัสดุ์โดยลำดับแล้ว ครั้นนั้นแล เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะว่า

ไปเถิดมหานามะ ท่านจงรู้สถานที่พักในพระนครกบิลพัสดุ์ ที่ตถาคตควรอยู่สักคืนหนึ่งวันนี้

เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ รับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปยังพระนครกบิลพัสดุ์ เทียวไปจนทั่ว ก็มีได้เห็นสถานที่พักในพระนครกบิลพัสดุ์ซึ่งพระผู้มีพระภาคควรจะประทับอยู่สักคืนหนึ่ง ลำดับนั้นแล เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในพระนครกบิลพัสดุ์ ไม่มีสถานที่พักซึ่งพระผู้มีพระภาคควรจะประทับสักคืนหนึ่งวันนี้ ภรณทูตาสกาลามโคตรนี้เป็นเพื่อนพรหมจารีเก่าแก่ของพระผู้มีพระภาค ขอพระผู้มีพระภาคจงประทับอยู่ ณ อาศรมของภรณทูตาสกาลามโคตรนั้นสักคืนหนึ่งในวันนี้เถิด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ไปเถิดมหานามะ ท่านจงปลูกาดเครื่องลาดเถิด

เจ้าศากยพระนามว่ามหานามะทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว
เสด็จเข้าไปยังอาศรมของภริณทุตาบสกาลามโคตร แล้วทรงปูลาดเครื่องลาด ทรงตั้ง
น้ำไว้เพื่อจะล้างพระบาท แล้วเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้กราบทูล
ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ลาดเครื่องลาดเสร็จแล้ว ได้ตั้งน้ำไว้เพื่อ
ชำระพระยุคลบาทแล้ว บัดนี้พระผู้มีพระภาคทรงทราบกาลอันควรเถิด

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังอาศรมของภริณทุตาบสกาลาม
โคตร แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้วทรงล้างพระบาททั้งสอง ครั้ง
นั้นแล เจ้าศากยพระนามว่ามหานามะทรงดำริว่า วันนี้ไม่ใช่เวลาที่จะเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงเหน็ดเหนื่อย ต่อวันพรุ่งนี้ เราจึงจักเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาค ดังนี้แล้ว ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทรงทำประทักษิณแล้ว
เสด็จหลีกไป

ครั้งนั้นแล พอล่วงราตรีนั้นไป เจ้าศากยพระนามว่ามหานามะ เสด็จเข้าไป
เฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า

ดูกร มหานามะ ศาสดา ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็น
ไฉน คือ ศาสดาพวกหนึ่งในโลกนี้ บัญญัติการกำหนดรู้กาม ไม่บัญญัติการกำหนดรู้
รูป ไม่บัญญัติการกำหนดรู้เวทนา พวกหนึ่งบัญญัติการกำหนดรู้กาม และบัญญัติ
การกำหนดรู้รูป แต่ไม่บัญญัติการกำหนดรู้เวทนา พวกหนึ่งบัญญัติการกำหนดรู้กาม
ด้วย บัญญัติการกำหนดรู้รูปด้วย บัญญัติการกำหนดรู้เวทนาดด้วย

ดูกร มหานามะ ศาสดา ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก

ดูกร มหานามะ คติของศาสดา ๓ จำพวกนี้ เป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าเป็น
ต่าง ๆ กัน

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนั้น ภริณทุตาบสกาลามโคตรได้กล่าวกะเจ้าศากย
พระนามว่ามหานามะว่า

ดูกร มหานามะ ท่านจงกราบทูลว่า เป็นอย่างเดียวกัน

เมื่อภริณทูดาบสกาลามโคตรกล่าวเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าศากยพระนามว่ามหานามะว่า

ดูกร มหานามะ ท่านจงกล่าวว่า เป็นต่าง ๆ กัน

แม้ครั้งที่สอง ภริณทูดาบสกาลามโคตรได้กล่าวกะเจ้าศากยพระนามว่ามหานามะว่า

ดูกร มหานามะ ท่านจงกราบทูลว่า เป็นอย่างเดียวกัน

แม้ครั้งที่สอง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าศากยพระนามว่ามหานามะว่า

ดูกร มหานามะ ท่านจงกล่าวว่า เป็นต่าง ๆ กัน

แม้ครั้งที่สาม ภริณทูดาบสกาลามโคตร ก็ได้กล่าวกะเจ้าศากยพระนามว่ามหานามะว่า

ดูกร มหานามะ ท่านจงกราบทูลว่า เป็นอย่างเดียวกัน

แม้ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสกะเจ้าศากยพระนามว่ามหานามะว่า

ดูกร มหานามะ ท่านจงกล่าวว่า เป็นต่าง ๆ กัน

ครั้งนั้นแล ภริณทูดาบสกาลามโคตรได้คิดว่า เราถูกพระสมณโคดมรุกรานเอา แล้วต่อหน้าเจ้าศากยพระนามว่ามหานามะผู้มีศักดิ์ใหญ่ถึงสามครั้ง ผิดะนั้น เราพึงหลีกไปเสียจากนครกบิลพัสดุ์ ลำดับนั้นแล ภริณทูดาบสกาลามโคตรได้หลีกไปแล้ว จากพระนครกบิลพัสดุ์ เขาได้หลีกไปแล้วเหมือนอย่างนั้นทีเดียว มิได้กลับมาอีกเลย ฯ

แทนที่จะสอบถามเรื่องของเหตุผล เพื่อที่จะให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนถูกต้อง แต่ผู้ที่สะสมการที่จะเห็นผิด การที่จะไม่พิจารณาเหตุผล ก็กลับกระทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ คือ หลีกไปเสียจากสถานที่นั้น และไม่ได้กลับมาอีกเลย

เพราะฉะนั้น ธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ ถ้าท่านไม่ศึกษาโดยตลอด ไม่พิจารณาไตร่ตรอง สอบทาน เทียบเคียงโดยแยบคาย โดยละเอียดจริง ๆ จะเข้าใจสภาพธรรมผิดได้โดยง่าย แต่เพราะเหตุที่ธรรมเป็นสภาพที่มีจริง คงทนต่อการพิสูจน์ ผู้ที่ได้ตรัสรู้สภาพธรรมนั้นถูกต้องตามความเป็นจริง จึงได้ทรงแสดงลักษณะของสภาพธรรมนั้นไว้

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังที่ต้องการจะทราบเหตุผลตามความเป็นจริงของสภาพธรรม ก็จะต้องศึกษาจริง ๆ พิจารณาไตร่ตรองในเหตุผลจริง ๆ จึงจะสามารถเข้าใจสภาพธรรมได้ถูกต้อง ไม่เข้าใจผิด ไม่คลาดเคลื่อนได้

แต่จะเห็นโทษของการไม่พิจารณาธรรม ไม่สอบทาน ไม่เทียบเคียง เพราะแม้ว่าบุคคลอื่นจะกล่าวถึงความจริงของสภาพธรรมนั้นอย่างไร ท่านก็จะยังยึดถือในความคิดเห็นของท่าน ไม่พิจารณาธรรมให้ถูกต้อง ซึ่งจะไม่ได้รับประโยชน์เลย เพราะถ้าไม่ใช่สภาพธรรมที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ก็ไม่สามารถที่จะละคลายกิเลสได้ แม้แต่ในเรื่องของศีลอุโบสถนี้ ก็จะต้องเข้าใจเหตุผลให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงด้วย จึงจะได้ประโยชน์ในการขัดเกลากิเลสจริง ๆ

ถ. ในการศึกษาธรรม มีบางคนศึกษาธรรมจากตำราบ้าง จากพระไตรปิฎกบ้าง จากข้อเขียนของอาจารย์ต่าง ๆ บ้าง บางคนมีความรู้กว้างขวางในทางปริยัติ คือ ในหนังสือ ผมก็ศึกษาจากท่านเหล่านั้น เป็นภิกษุบ้าง เป็นฆราวาสบ้าง แต่เมื่อถามถึงการปฏิบัติอย่างแท้จริงที่จะให้ได้ผล ต้องการที่จะให้หลุดพ้นจริง ๆ โดยมากท่านจะบอกว่า ท่านเป็นผู้ชี้ทางบ้าง ท่านรู้มาก แต่ความรู้ภาคปริยัติไม่เหมือนกับภาคปฏิบัติบ้าง ทำให้ผมสงสัยว่า การเรียนภาคปริยัติ และการปฏิบัตินี้เป็นแนวเดียวกัน หรือว่าต่างกันอย่างไร

ส. ปริยัติศึกษา คือ การศึกษาเรื่องของสภาพธรรม ศึกษาถึงหนทางว่าปฏิบัติอย่างไรจึงจะสามารถรู้แจ้งสภาพธรรม แต่ขณะที่กำลังศึกษา โดยที่สติไม่เกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม ขณะนั้นยังไม่ใช้ปฏิบัติธรรม

การศึกษาขั้นของปริยัติศาสนา คือ การศึกษาเรื่องของสภาพธรรมให้มีความเข้าใจในขั้นของการศึกษา ในหนทางว่าเป็นเหตุผลอย่างไร จึงจะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ถูกต้องตรงตามที่พระองค์ได้ทรงแสดงไว้

แต่ปฏิบัติธรรม คือ ขณะที่สติเกิดขึ้นระลึกรู้ศึกษา สำเนียง สังกต รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตรงตามที่ได้ศึกษามา

จากการศึกษาทราบว่า ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตนเลย ตลอดชีวิตเป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เป็นนามธรรม คือ เป็นสภาพรู้สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ และสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตาไม่ใช่นามธรรม เป็นรูปธรรมชนิดหนึ่ง สภาพธรรมที่ปรากฏทางหู คือ เสียง ก็เป็นรูปธรรม เพราะเสียงไม่สามารถรู้อะไรได้เลย แต่ที่เสียงปรากฏได้ เพราะขณะนั้นมีสภาพรู้เสียง กำลังรู้ในเสียงที่ปรากฏ ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนทั้งสิ้น นี่เป็นการศึกษาขั้นการฟัง เป็นปริยัติ

แต่เวลาที่เป็นปฏิบัติ คือ ขณะนี้ที่กำลังได้ยิน มีเสียงปรากฏอยู่ มีเห็น มีสัมผัสวัณณะ คือ สภาพธรรมที่ปรากฏทางตากำลังปรากฏอยู่ และระลึกรู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏโดยสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ขณะนั้นจึงจะเป็นการปฏิบัติ

และถ้าปฏิบัติอย่างนี้ ระลึกรู้แบบนี้บ่อย ๆ เนือง ๆ ก็จะทำให้รู้ว่า สภาพธรรมที่ปรากฏนี้เองที่ทรงแสดงไว้ให้ศึกษาว่า สภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนนั้นคืออย่างไร

เพราะฉะนั้น ปฏิบัติต้องตรงกับปริยัติ คือ รู้ความจริงตรงตามปริยัติที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ด้วย มิฉะนั้นแล้ว จะมีประโยชน์อะไรในการที่ทรงแสดงปริยัติธรรมไว้ ถ้าไม่สามารถที่จะปฏิบัติให้รู้แจ้งในสภาพของธรรมตามปริยัติธรรมที่ได้ทรงแสดงไว้ได้

เพราะเหตุว่าสภาพธรรมเหล่านี้มีจริง เมื่อตรัสรู้แล้วก็ได้ทรงแสดงให้ผู้ปฏิบัติสามารถที่จะรู้จริงอย่างนี้ได้ด้วย ซึ่งถ้ารู้จริง รู้ถูก ก็ต้องรู้ตรงอย่างนี้ ถ้าไปรู้อย่างอื่นก็ไม่ตรงกับสภาพธรรมที่ได้ทรงแสดงไว้

ถ. เมื่อศึกษาและรู้ตรงแล้ว ผู้ปฏิบัติรู้ได้เองว่าตรง หรือว่าต้องไปเทียบเคียงกับพุทธพจน์ หรือปริยัติที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้

ส. ถ้ารู้แล้ว ก็ต้องตรง ทำไมจะต้องไปเทียบเคียงอีก ขณะที่กำลังเทียบเคียง คือ ยังไม่ได้รู้แล้วจริง ๆ จึงยังต้องเทียบเคียงอยู่

อย่างทางตาขณะนี้ รู้จริง ๆ แล้วหรือยังว่าไม่ใช่ตัวตน สภาพของนามธรรมซึ่งไม่ใช่รูปธรรมนั้นเป็นอย่างไร ถ้ายังไม่รู้ ก็ต้องระลึก และเทียบเคียงว่า ขณะนี้เป็นสภาพรู้ที่กำลังเห็นนี้เป็นอาการรู้อย่างหนึ่ง คือ รู้สีสันวัณณะที่กำลังปรากฏ และต้องเทียบเคียงเพื่อให้รู้จริง ๆ ว่า ถ้าไม่มีการเห็น ไม่มีสภาพรู้สีสันที่กำลังปรากฏ สีสันวัณณะที่กำลังปรากฏทางตาขณะนี้ ปรากฏไม่ได้เลย

นี่คือการเทียบเคียงที่จะให้เกิดความรู้อขึ้นตามความเป็นจริงว่า สีสันวัณณะที่กำลังปรากฏทางตานี้ไม่ใช่สภาพรู้ เป็นลักษณะของจริงชนิดหนึ่ง ถ้าหลับตาเสีย สีสันวัณณะเหล่านี้จะปรากฏไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น ที่กำลังปรากฏอยู่เพราะกำลังมีสภาพที่เห็น คือ รู้สีสันวัณณะที่กำลังปรากฏคู่กันอยู่ในขณะนี้ นี่คือการเทียบเคียงเพื่อที่จะให้ปัญญาแยกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมออกจากกันจริง ๆ จนถึงการใช้จะรู้ทั่วทั้ง ๖ ทาง เช่น ทางหู เสียงปรากฏ เสียงไม่ใช่สภาพรู้เลย แต่ที่เสียงกำลังปรากฏได้ในขณะนี้เพราะมีอาการรู้เสียง เสียงในขณะนี้จึงปรากฏได้

โดยปริยัติ ธาตุที่รู้เสียง คือ โสตวิญญูณธาตุ ซึ่งต่างจากจักขุวิญญูณธาตุ ในธาตุ ๑๘ เมื่อประมวลธาตุแล้วทั้งหมด พระผู้มีพระภาคทรงจำแนกเป็นธาตุ ๑๘ ตามความต่างกันของธาตุนั้น ๆ

นี่คือการกำลังเทียบเคียงด้วยสติที่ระลึก จนกว่าจะเป็นความรู้จริง ประจักษ์ในธาตุที่ต่างกัน แต่ถ้ารู้แล้ว เพราะได้อบรมเจริญมาพอที่จะรู้แล้ว ก็รู้แล้วโดยไม่ต้องเทียบเคียงเลย

๔๕๐

ถ. ใน **ทานสูตร** ที่อาจารย์เคยบรรยายไปแล้ว ที่มีอุบาสกชาวเมืองจำปา อุบาสกเหล่านี้ก็หวังผลกันทั้งนั้น จึงไปหาท่านพระสารีบุตร อยากจะฟังพระธรรมของ พระผู้มีพระภาค ท่านพระสารีบุตรก็นัดให้อุบาสกทั้งหลายมาในวันอุโบสถ จะได้เฝ้า และฟังธรรมจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พอถึงวันอุโบสถ อุบาสกทั้งหลาย เหล่านั้นก็มาหาท่านพระสารีบุตร พระสารีบุตรก็พาอุบาสกเหล่านั้นไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค และท่านพระสารีบุตรก็ถามแทนอุบาสกเหล่านั้น โดยทูลถามว่า

ทานเช่นนั้นนั่นแล ที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้วได้ผลมาก แต่ไม่มีอานิสงส์ มากมีอยู่หรือหนอแล และทานเช่นนั้นนั่นแล ที่บุคคลบางคนในโลกนี้ทำแล้วได้ผลมาก และมีอานิสงส์มาก มีอยู่หรือหนอ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า มีทั้ง ๒ อย่าง และทรงจำแนกทาน มีข้าว น้ำ ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้กว้างเลยทั้งหมด แต่ไม่ได้ บอกปริมาณ

ถ้าบุคคลบางคนทำบุญไปแล้วอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าผูกพันในผลให้ทาน หรือ คิดว่า ทำบุญแล้วตายไปจะได้ผลของทาน ก็ไปเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา

ถ้าบุคคลทำบุญ และคิดว่าทำตามประเพณี หรือคิดว่าสมณะหรือพราหมณ์หุงหา กินไม่ได้ เราหุงหา กินได้ เราจะไม่ให้ทานแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นผู้หุงหา กินไม่ได้ นั่น ไม่สมควร ก็ไปเกิดในสวรรค์อีกชั้นหนึ่ง จนกระทั่งถึงบุคคลทำบุญและ มีความปีติ ปลื้มใจ โสมนัสเกิดขึ้น ก็ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตตี

ความสงสัยเกิดขึ้นว่า ที่พระผู้มีพระภาคตรัสนี้ หมายถึงจิตใจที่ตั้งใจนึกคิด ไม่ได้มุ่งถึงวัตถุที่ให้ วัตถุจะมากหรือน้อยไม่เกี่ยว แต่เกี่ยวกับขณะที่ให้ นั้น สภาพของ จิตเป็นอย่างไร

สมมติว่า มีคนสร้างโรงเรียนปริยัติธรรม ๑ ล้านบาท และมีความคิดผูกพันในผลของทานนั้น หวังว่าเมื่อตายไปแล้ว จะได้เสวยผลบุญของทานนี้ บุคคลคนนี้ก็ต้อไปเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา อีกบุคคลหนึ่งสมมติว่า ไปเจอภิกษุรูปหนึ่ง เมื่อวานนี้ท่านไม่ได้ฉันอาหารเลย ก็นิมนต์ถวายภัตตาหารท่าน เสียค่าอาหารมือนั้นไป ๓๐ บาทเท่านั้น แต่เกิดปิติยินดีว่า ได้มีโอกาสเลี้ยงพระที่ท่านกำลังหิวมาก การเลี้ยงในมือนี้คุ้มค่าจริง ๆ เกิดดีใจ ปิติโสมนัสเกิดขึ้น ลักษณะนี้ตามสูตรนี้ ตายไปก็ไปเกิดในสวรรค์ชั้นที่ ๖ ชั้นสูงสุด ถ้าเป็นอย่างนี้แล้ว จะเป็นไปได้ไหมที่เงินล้านหนึ่งเทียบกับเงิน ๓๐ บาทไม่ได้

ส. เป็นเรื่องความวิจิตรของจิต ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ถ้าท่านไม่ทราบลักษณะสภาพของจิตใจจริง ๆ ที่เป็นเหตุแล้ว ก็ยากที่จะรู้ได้ว่า จะเป็นปัจจัยให้เกิดผลชั้นใด ระดับใด

ถ้าอ่านใน *ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ* หรือ *เปตวัตถุ* ก็ให้เห็นผลของกรรมที่ได้กระทำต่าง ๆ กัน ที่เป็นปัจจัยให้เกิดในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ กัน เพราะความวิจิตรจริง ๆ ของจิต การกระทำอาจจะลักษณะเดียวกัน คุฏฏกภายนอกเหมือนกัน เสมอกัน แต่ผลที่ได้รับนั้นต่างกัน ตามความวิจิตรของจิต

เพราะฉะนั้น เป็นการยากเหลือเกินที่จะมีการวัดระดับชั้น และจัดสรรปันส่วนจริง ๆ ว่า ชอบเขตนี้ให้อยู่สวรรค์ชั้นนี้หรืออะไร ซึ่งขึ้นอยู่กับความวิจิตรของจิตที่ทำกุศล แต่ข้อสำคัญประการหนึ่ง คือ สูตรใดที่ทรงจำแนกผลและอานิสงส์จากกัน หมายความว่าผลอาจจะมีมากจริง ทำให้เกิดในสวรรค์ชั้นสูงได้จริง แต่ว่ายังผูกพันในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เพราะฉะนั้น อานิสงส์ก็น้อย เพราะว่าไม่ทำให้ละคลายการยึดถือในนาม ในรูป ในสังสารวัฏฏ์

เวลาที่ทำบุญ เพื่อผล คือ สวรรค์ชั้นต่าง ๆ ให้สูงขึ้น หรือเพื่อที่จะได้ละคลายกิเลสที่มีอยู่ในใจ การติดในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะให้น้อยลง

ถ้ายังติดอยู่ และหวังในผล ก็มีปัจจัยที่จะให้เกิดในสวรรค์ชั้นสูงได้จริง แต่ก็ยังเป็นผู้ที่ติดยึดมั่นอย่างมากทีเดียวในรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ไม่ได้ละคลายขัดเกลา บรรเทาภิเลสเลย

เพราะฉะนั้น แต่ละครั้งที่สละไปนี้ ให้เหมือนกับสละกิเลสออกด้วย ไม่ใช่แต่ละครั้งที่สละไป ก็หวังที่จะได้วัตถุปัจจัยที่จะให้เกิดกิเลสอีกมาก ๆ

ถ. ที่สละกิเลสนี้ยากจริง ๆ เวลานี้บางที่ยังพอใจในกิเลสอยู่ ทั้งที่พระผู้มีพระภาคก็ตรัสว่า ให้เห็นโทษโดยความเป็นโทษ ตนเองก็รู้ และก็รู้จากคำสอนของพระผู้มีพระภาคด้วยว่า อย่างไหนเป็นโทษ อย่างไหนไม่ใช่โทษ แต่ก็ยังพอใจ เช่น กามคุณทั้ง ๕ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะที่ประณีตก็ยังต้องการอยู่ จะละก็ยังไม่เสียดาย ทั้ง ๆ ที่รู้แล้วว่า รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะนั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา รู้ตามปริยัติ โทษก็รู้ตามคำสอน แต่ยังไม่เห็น เมื่อไม่เห็นก็ไม่อยากจะละ เพราะว่ายังดี

ส. ทุกท่านก็คงจะเห็นใจ และคงจะอนุโมทนาในความเป็นผู้ตรงต่อตัวเอง ตราบใดที่ปัญญายังไม่ถึงขั้นที่จะรู้แจ้ง รู้จริง ตราบนั้นจะไม่มีการละเลย นี่เป็นความจริง ทุกท่านที่เป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐานจะทราบได้ จะรู้จักตนเองจริง ๆ ตามความเป็นจริงด้วย เพราะฉะนั้น การละกิเลสเป็นเรื่องที่ยากที่สุด ยากมากเหลือเกิน เป็นเรื่องที่จะต้องอบรมจริง ๆ รู้จริง ๆ และความรู้จริงต่างหากที่ละ ถ้าตราบใดความรู้จริงยังไม่เกิด จะเอาอะไรมาละกิเลส จะเอาอะไรมาละความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโสภณูปะ

เพราะฉะนั้น เรื่องของกิเลสก็เป็นเรื่องที่มีมาก มากขึ้นทุกวันด้วย เทียบส่วนของสติที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมกับขณะที่หลงลืมสติ

ด้วยเหตุนี้ พุทธบริษัทจึงไม่ละเลยที่จะอบรมเจริญกุศลทุกประการ เพื่อที่จะเกื้อกูลในการละคลายกิเลสให้น้อยลง เพื่อสติจะได้ระลึก รู้ และประจักษ์แจ้งในลักษณะของสภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริงได้

แม้ในการรักษาศีลอุโบสถ ท่านผู้ฟังก็ต้องทราบถึงจุดประสงค์ ท่านจึงจะได้
อานิสงส์จากการรักษาศีลอุโบสถตามความเข้าใจของท่าน แต่ถ้าไม่เข้าใจ ก็ไม่ได้ละ
คลายอะไรเลย

ขอล่าวถึงข้อความใน **อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต อุโปสถสูตร** ซึ่งมีข้อความ
ว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของมโหรีมารดา ในบุพพา-
ราม ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้น นางวิสาขามโหรีมารดาได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคยัง
ที่ประทับในวันอุโบสถ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร นางวิสาข ท่านมาแต่ไหนแต่ยังวันอยู่

นางวิสาขกราบทูลว่า

วันนี้ดิฉันเข้าจำอุโบสถ เจ้าข้า ฯ

ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ข้อความหลายพระสูตรทีเดียวที่มีการพึงธรรม เข้าไป
เฝ้าพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในวันอุโบสถ ซึ่งในครั้งแรกนั้น
ทรงบัญญัติวันอุโบสถเพื่อการพึงธรรม ภายหลังจึงได้ทรงแสดงกรรมที่ควรจะทำใน
วันอุโบสถสำหรับภิกษุ ซึ่งชีวิตของฆราวาสก็เนื่องกับภิกษุ เมื่อภิกษุกระทำความที่ควร
กระทำในวันอุโบสถ ก็เป็นกาลที่ฆราวาสควรที่จะได้มีโอกาสไปบำเพ็ญกุศล และได้ฟัง
ธรรมจากพระภิกษุในวันนั้นด้วย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นางวิสาข อุโบสถมี ๓ อย่าง ๓ อย่างเป็นไฉน คือ โคपालอุโบสถ ๑
นิกัณฐอุโบสถ ๑ อริยอุโบสถ ๑

ท่านผู้ฟังอาจจะเป็นผู้ที่เคยรักษาศีลอุโบสถมาบ้างแล้ว แต่ที่ท่านเคยรักษาศีล
อุโบสถมาแล้วนั้น เป็นอุโบสถประเภทไหน จะเป็นโคपालอุโบสถ หรือว่าจะเป็น
นิกัณฐอุโบสถ หรือว่าจะเป็นอริยอุโบสถ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นางวิสาขา ก็โคपालกอุโบสถเป็นอย่างไร

ดูกร นางวิสาขา เปรียบเหมือนนายโคบาล เวลาเย็นมอบฝูงโคให้แก่เจ้าของ แล้ว พิจารณาดังนี้ว่า วันนี้โคเที่ยวไปในประเทศโน้น ๆ ดื่มน้ำในประเทศโน้น ๆ พรุ่งนี้โคจักเที่ยวไปในประเทศโน้น ๆ จักดื่มน้ำในประเทศโน้น ๆ แม้ฉันใด ดูกร นางวิสาขา ฉันนั้นเหมือนกัน คนรักษาอุโบสถบางคนในโลกนี้ พิจารณาดังนี้ว่า วันนี้เราเคี้ยวของเคี้ยวชนิดนี้ ๆ กินของชนิดนี้ ๆ พรุ่งนี้เราจะเคี้ยวของเคี้ยวชนิดนี้ ๆ จักกินของกินชนิดนี้ ๆ เขามีใจประกอบด้วยความโลภอยากได้ของเขา ทำวันให้ล่วงไปด้วยความโลภนั้น

ดูกร นางวิสาขา โคपालกอุโบสถเป็นเช่นนั้นแล

ดูกร นางวิสาขา โคपालกอุโบสถที่บุคคลเข้าจำแล้วอย่างนี้แล ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่รุ่งเรืองมาก ไม่แผ่ไพศาลมาก

ที่เคยรักษามาแล้วเป็นอย่างนี้หรือเปล่า ทราบว่าอุโบสถศีลมีองค์ ๘ นั้น มีประการใดบ้าง ก็มีศรัทธาที่จะรักษาจริง คือ วิรติองค์ทั้ง ๘ นั้นที่เป็นอุโบสถศีล แต่พอกระทำตามนั้นแล้ว ระหว่างนั้นที่รักษาอยู่วันหนึ่งคืนหนึ่งนั้นทำอะไรบ้าง ถ้าไม่ได้ขาดเกลางจริง ๆ ไม่รู้จุดประสงค์ของการรักษาอุโบสถศีลจริง ๆ ก็จะเป็นโคपालกอุโบสถ คือ คิดเรื่องคนนั้นบ้าง คนนี้บ้าง เรื่องของตนเองบ้าง หรือว่ากิจการที่จะกระทำในวันนั้นวันนี้ต่าง ๆ บ้างด้วยความเป็นตัวตน ในขณะนั้นไม่ได้เป็นอริยอุโบสถ ไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นก็เป็นโคपालกอุโบสถ

มีไหมอย่างนี้ มี โดยมากหวังผลใหญ่ของอุโบสถศีล เห็นว่าเป็นบุญมากจึงรักษาอุโบสถศีล หวังจะได้ผลมาก ถ้าเป็นโดยลักษณะนี้ ก็เป็นโคपालกอุโบสถ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นางวิสาขา ก็นิคัณฐอุโบสถเป็นอย่างไร

ดูกร นางวิสาขา มีสมณะิกายหนึ่ง มีนามว่านิครนถ์ นิครนถ์เหล่านั้น ชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า มาเถอะพ่อคุณ ท่านจงวางทณฺฑะในหมู่มสัตว์ที่อยู่ทางทิศ

บุรพาในที่เลี้ยวโยชนไป จงวางทณทะในหมู่สัตว์ที่อยู่ทางทิศปัจจิมในที่เลี้ยวโยชนไป จงวางทณทะในหมู่สัตว์ที่อยู่ทางทิศอุดรในที่เลี้ยวโยชนไป จงวางทณทะในหมู่สัตว์ที่อยู่ทางทิศทักษิณในที่เลี้ยวโยชนไป

นิครนถ์เหล่านั้น ชักชวนเพื่อเอ็นดูกรุณาสัตว์บางเหล่า ไม่ชักชวนเพื่อเอ็นดูกรุณาสัตว์บางเหล่า ด้วยประการฉะนี้

นิครนถ์เหล่านั้น ชักชวนสาวกในอุโบสถเช่นนั้นอย่างนี้ว่า มาเถอะพ่อคุณ ท่านจงทิ้งผ้าเสียทุกชิ้น แล้วพูดอย่างนี้ว่า เราไม่เป็นที่กังวลของใคร ๆ ในที่ไหน ๆ และตัวเราก็ไม่มีความกังวลในบุคคล และสิ่งของใด ๆ ในที่ไหน ๆ ดังนี้ แต่ว่ามารดา และบิดาของเขารู้ที่อยู่ว่า ผู้นี้เป็นบุตรของเรา แม้เขาก็รู้ว่า ท่านเหล่านี้เป็นมารดาบิดาของเรา อนึ่ง บุตรและภรรยาของเขารู้ที่อยู่ว่า ผู้นี้เป็นบิดาสามีของเรา แม้เขาก็รู้ว่า ผู้นี้เป็นบุตรภรรยาของเรา พวกทาสและคนงานของเขารู้ที่อยู่ว่า ท่านผู้นี้เป็นนายของเรา ถึงตัวเขาก็รู้ว่า คนเหล่านี้เป็นทาสและคนงานของเรา เขาชักชวนในการพูดเท็จ ในสมัยที่ควรชักชวนในคำสัตย์ ด้วยประการฉะนี้

เรากล่าวถึงกรรมของผู้นั้นเพราะมุสาวาท พอล่วงราตรีนั่นไป เขาย่อมบริโภคโภคะเหล่านั้นที่เจ้าของไม่ได้ให้ เรากล่าวถึงกรรมของผู้นั้นเพราะอทินนาทาน

ดูกร นางวิสาขา นิคัณฐอุโบสถเป็นเช่นนั้นแล

ดูกร นางวิสาขา นิคัณฐอุโบสถที่บุคคลเข้าจำแล้วอย่างนี้ ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่รุ่งเรืองมาก ไม่แผ่ไพศาลมาก

จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าจะเป็นวันอุโบสถ เป็นกาลที่มีศรัทธาที่จะขัดเกลากิเลส แต่ถ้าไม่รู้หนทางที่ถูกต้อง ก็ไม่ได้ขัดเกลา เพราะว่ามีความเห็นผิด ยังไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่จะรักษาศีลอุโบสถที่จะให้ได้อานิสงส์สูงสุดก็ด้วยความเข้าใจถูกว่า ผู้ที่บรรลुकุณธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล เป็นผู้ที่มีสมาธิแล้วในศีล ๕ แต่เมื่อจะขัดเกลากิเลสถึงความหมดจดจริง ๆ เป็นพระอรหันต์ ก็ควรที่จะสะสมอุปนิสัยปัจจัยโดยการรักษาศีลอุโบสถศีล เพื่อการขัดเกลายิ่งขึ้น

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เข้าใจจุดประสงค์อย่างนี้ ก็จะรักษาอุโบสถศีลที่เป็น อริยอุโบสถด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องจริง ๆ ด้วยหนทางข้อปฏิบัติที่ถูกต้องจริง ๆ ไม่ใช่ มีเพียงศรัทธาที่รู้ว่า ศีลอุโบสถมีองค์ ๘ คืออย่างไร และรักษาศีลอุโบสถมีองค์ ๘ แต่ไม่รู้หนทางข้อปฏิบัติที่จะขัดเกลากิเลสให้ยิ่งขึ้น ซึ่งถ้าเป็นโดยลักษณะนี้ ก็จะได้ อานิสงส์มากเลย

สำหรับท่านที่มีศรัทธาในการที่จะรักษาอุโบสถศีล แต่ยังไม่มีความเข้าใจถูกต้องใน ข้อปฏิบัติ จะเป็นอริยอุโบสถได้ไหม ยังเข้าใจผิดในเรื่องของการอบรมเจริญมรรคมี องค์ ๘ เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นก็ไม่ใช่อริยอุโบสถศีล

สำหรับผู้ที่มีความเข้าใจถูกต้อง มีศรัทธา และเป็นกาลที่สามารถจะรักษาอุโบสถ ศีลได้เท่านั้น จึงจะเป็นอริยอุโบสถ

